

भोटेकोशी गाउँपालिका

राजस्व सुधार कार्ययोजना

REVENUE IMPROVEMENT ACTION PLAN

(२०७८/७९ देखि २०८०/८१)

गाउँकार्यपालिकाको कार्यालय

सिन्धुपाल्चोक

बागमती प्रदेश, नेपाल

दस्तावेज /प्रतिवेदन	
दस्तावेज	: भोटेकोशी गाउँपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना
सहयोगी संस्था	: प्रदेश सुशासन केन्द्र, बागमती प्रदेश
परामर्श सहयोगी संस्था	: स्कोलर नेपाल प्रा.लि. काठमाडौं
मिति	: २०७८

कृतज्ञता

.....
राजकुमार पौडेल
अध्यक्ष

शुभकामना

दाबुटी शेर्पा लामा
उपाध्यक्ष

विषय सूची

क्र.सं.	शिर्षक	पेज नं.
१	परिच्छेद - एक : परिचय	५
१.१	पृष्ठभूमि	५
१.२	राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाको औचित्य	६
१.३	उद्देश्य	७
१.४	योजना विधि र प्रक्रिया	७
१.५	अध्ययनको सीमा	९
२	परिच्छेद - दुई : गाउँपालिकाको वस्तुस्थिति	१०
२.१	भौगोलिक अवस्थिति, राजनीतिक तथा प्रशासनिक विभाजन	१०
२.२	जनसंख्या	१०
२.३	गाउँपालिकाको संगठनात्मक ढाँचा	१०
२.४	गाउँपालिकाको वित्तीय अवस्था	१०
३	परिच्छेद - तीन : राजस्व सम्बन्धी पालिकाको विद्यमान अवस्था	११
३.१	पालिकाको राजस्व ऐन, कानूनहरु	११
३.२	राजस्व व्यवस्थापन तथा परिचालन सम्बन्धी नीति कार्यक्रम	११
३.३	राजस्व प्रशासनसंग सम्बन्धित जनशक्ति	११
३.४	राजस्व प्रशासन प्रक्रियागत व्यवस्था	११
३.५	विगत तीन वर्षको आय विवरण	१२
४	परिच्छेद - चार : पालिकको राजस्व सम्बन्धी अधिकार	१३
४.१	संवैधानिक व्यवस्था	१३
४.२	कानूनी व्यवस्था	१३
५	परिच्छेद - पाँच : राजस्व सङ्कलनको विद्यमान अवस्था र सम्भाव्यता विश्लेषण	१५
५.१	कर राजस्वको विद्यमान अवस्था र सम्भाव्यता	१५
५.२	करयोग्य सम्पत्तिको मूल्याङ्कनको अवस्था	१६
५.३	राजस्वको दायरा	१६
५.४	राजस्व प्रशासन तथा सङ्कलन	१६
५.५	आन्तरिक राजस्व परिचालनको अवस्था	१७
५.६	गाउँपालिकाको आन्तरिक आय र यथार्थ सङ्कलनको अवस्था	१९
५.७	गाउँपालिकाका प्रमुख राजस्व स्रोतहरु	१९
५.८	संस्थागत क्षमता	२२
५.९	राजस्व सम्बन्धी प्रमुख सवालहरु	२२
६	परिच्छेद - छ : राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा	२३
६.१	कर राजस्व सुधार योजना तर्जुमा	२३
६.२	गैरकर राजस्व सुधार योजना तर्जुमा	२६
६.३	राजस्व प्रशासन सुधार योजना तर्जुमा	२९
७	परिच्छेद - सात : त्रिवर्षीय राजस्व प्रक्षेपण	३२
७.१	राजस्व प्रक्षेपणको आधार	३२
७.२	आगामी तीन आर्थिक वर्षको राजस्व प्रक्षेपण	३३
८	परिच्छेद - आठ : राजस्व सुधार कार्ययोजना कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	३५
८.१	कार्ययोजनाको कार्यान्वयन	३५
८.२	कार्ययोजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	३५
	अनुसूचीहरु	३७
१	सूचना तथा तथ्याङ्क सङ्कलन फारम	३८

२	गाउँपालिकाबाट प्राप्त पत्रको प्रतिलिपी	४७
---	--	----

परिच्छेद- एक : परिचय

१.१ पृष्ठभूमि

वर्तमान संविधानले राज्य शक्तिको प्रयोग संघ, प्रदेश र स्थानीय तहले गर्ने गरी तीनवटै तहको कार्यजिम्मेवारी निर्धारण गरेको छ । यसै बमोजिम स्थानीय सरकारलाई संविधानद्वारा प्रदान गरिएको कार्यजिम्मेवारी पूरा गर्न आवश्यक पर्ने स्रोत साधनको परिपूर्तीका लागि संघ तथा प्रदेश सरकारबाट वित्तीय समानीकरण अनुदान, सशर्त अनुदान, समपुरक अनुदान र विशेष अनुदान दिन सक्ने व्यवस्था गरेको छ । संघ तथा प्रदेश सरकारबाट प्रदान गरिने यस्तो अनुदानले मात्र स्थानीय तहको खर्च आवश्यकता पूरा गर्न सम्भव नहुने र राज्य शक्तिको बाँडफाँड गर्दा राज्यको राजस्व अधिकारको समेत तहगत सरकारबीच शक्तिको बाँडफाँड गरिएको हुँदा संघीय वित्त व्यवस्थाका मान्यता अनुसार स्थानीय तहलाई विभिन्न कर तथा गैरकरहरु लगाउने र उठाउने गरी राजस्व अधिकार समेत संवैधानिक रुपमै प्रदान गरिएको छ । यस बाहेक स्थानीय तहले संविधान र संघीय कानून बमोजिम नेपाल सरकारको पूर्व स्वीकृतिमा ऋण लिन सक्ने व्यवस्था समेत गरिएको छ ।

स्थानीय सरकारको वृद्धो खर्च धान्न र उनीहरुको सामर्थ्य वृद्धि गर्नका लागि पनि स्थानीय तहहरुको आन्तरिक राजस्व परिचालन क्षमतामा वृद्धि गर्नु पर्ने आवश्यकता अपरिहार्य भएको छ । यसका लागि स्थानीय तहको राजस्व अधिकारका सम्भावनाहरुको खोजी गर्ने, सम्भाव्य क्षेत्रको राजस्व परिचालनका लागि अवलम्बन गर्नुपर्ने नीतिगत, कानूनी र व्यवस्थापकीय सुधारका उपायहरु पहिचान गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने र ती सबै प्रयासका आधारमा आगामी दिनमा परिचालन गर्न सकिने वास्तविक आन्तरिक आयको प्रक्षेपण गर्ने कार्यका लागि राजस्व सुधार कार्ययोजनाको खाँचो देखिन्छ ।

यसै आधारमा प्रदेश सुशासन केन्द्रको सहयोगमा **भोटेकोशी गाउँपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना (Revenue Improvement Action Plan- RIAP)** तर्जुमा तयार पारिएको छ । आगामी ३ वर्षका लागि तयार पारिएको यो कार्ययोजना तर्जुमाको क्रममा सम्बन्धित सबै पक्षहरूसँग व्यापक छलफल, अन्तरक्रिया र विस्तृत अध्ययन भएको छ र सोही अनुसार प्रतिवेदन तयार पारिएको छ । यस कार्यमा प्राविधिक सहयोग गर्ने संस्था “स्कोलर नेपाल (Scholar Nepal)” काठमाडौंको अमूल्य योगदान छ ।

कार्ययोजना तर्जुमा गर्दा नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारको वित्तीय नीति कार्यक्रम, लक्ष्य, उद्देश्यलाई मनन गरिएको छ । त्यसैगरी नेपालको संविधान, २०७२, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४, अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४, राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत वित्त आयोग ऐन, २०७४ मा व्यवस्था गरिएको वित्तीय अधिकार क्षेत्रमा रही पालिकाको तीन वर्षिय राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा भएको छ । कार्ययोजना तर्जुमा गर्दा पालिकाको आर्थिक ऐन, २०७८ र पालिकाको वित्तीय नीति कार्यक्रमलाई आधार मानिएको छ । राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा गर्दा संघीय अवधारणा, वित्तीय विकेन्द्रीकरण, वित्तीय सुशासन, प्रगतिशील कर प्रणाली जस्ता पक्षहरुलाई आत्मसाथ गरिएको छ र राजस्वको क्षेत्र तथा दायरालाई फराकिलो पादै न्यून कर दररेटमा जोड दिइएको छ । राजस्व प्रशासनलाई प्रभावकारी पादै छिटो प्रतिफल अर्थात पूँजी अभिवृद्धि हुने क्षेत्रहरुमा राजस्व परिचालन गर्ने नीति समेत पालिकाले अङ्गीकार गरेको छ ।

पहिलो पटक **भोटेकोशी गाउँपालिकाको** समग्र वित्तीय तथा राजस्व अवस्था सम्बन्धमा प्राप्त सूचना तथा तथ्याङ्कहरुको वस्तुनिष्ठ अध्ययन, विश्लेषणको आधारमा गाउँपालिकाको राजस्व क्षेत्रका लागि लक्ष्य, उद्देश्य,

रणनीति एवं कार्यक्रम सहित तयार गरिएको ३ वर्षीय राजस्व सुधार कार्ययोजना (२०७८/७९-२०८०/८१) यस गाउँपालिकाको आन्तरिक राजस्व अभिवृद्धिका लागि एक महत्वपूर्ण र मार्गदर्शक दस्तावेज हुने विश्वास गरिएको छ ।

१.२ राजस्व सुधार योजनाको औचित्य

- क) **वढ्दो जनआकांक्षाको सम्बोधन र परिपूर्ति गर्ने** : स्थानीय तहका सरकार तथा जनप्रतिनिधिहरूलाई एकातिर चुनावमा गरिएका प्रतिवद्धताहरू पूरा गर्नुपर्ने वाध्यात्मक अवस्था छ भने अर्कोतर्फ नागरिकमा वढ्दो आवश्यकता, इच्छा र आकांक्षाहरूलाई क्रमशः सम्बोधन गर्नुपर्ने वाध्यता छ । न्यूनतम भौतिक एवं सामाजिक पूर्वाधारहरूको उपलब्धताका कारण जनजीवन असहज एवं कष्टपूर्ण रहेको सन्दर्भमा जनचाहना अभिवृद्धि हुनु स्वभाविकै मान्न सकिन्छ । साथै आर्थिक सामाजिक समृद्धि, गरिबी न्यूनीकरण, पछ्यौटेपन एवं स्थानीय साधन श्रोतहरूको व्यवसायीकरणका लागि पनि जनप्रतिनिधिहरूमा ठूलो दबाव श्रृजना भएको छ । जनताको सवैभन्दा नजिकको सरकार स्थानीय तह नै भएकाले पनि जनताको विश्वास, भरोसा यसप्रति अधिक छ । तापनि विद्यमान अवस्थामा सीमित श्रोत साधनबाट उपरोक्त जनचाहनाहरू सहजै पूरा गर्न सक्ने सामर्थ्यता स्थानीय तहसंग सीमित छ र जनताका अधिक अपेक्षाहरू पूरा गर्न दिगो र भरपर्दो राजस्व श्रोतको अपरिहार्यता छ ।
- ख) **संवैधानिक एवं कानुनी अधिकारको उपयोग गर्ने**: नेपालको राज्य संरचना मुलत तीन तहको हुने व्यवस्था गरिएको छ र सोही अनुसार राज्यशक्तिको पनि बाँडफाँड गरिएको छ । राज्यशक्ति उपयोगका लागि तीनै तहका सरकारहरू आफैमा आर्थिक प्राविधिक सवै पक्षहरूमा मजबुत, सक्षम र सवल हुनुपर्ने व्यवस्था नेपालको संविधानले गरेको छ । परम्परागत ढङ्गबाट परिचालित हुँदै आएका स्थानीय तहमा व्यापक परिवर्तनको खाँचो छ र क्रमिक रुपमा चुस्त प्रभावकारी र सवल स्थानीय सरकारको रुपमा विकास हुनुपर्ने छ । संघ र प्रदेशबाट निकास हुने अनुदानको आधारमा वार्षिक बजेट तर्जुमा र नीति कार्यक्रम सञ्चालन गर्दै आएका स्थानीय तहहरूले अवउप्रान्त सोको विपरित खर्चमा आधारित बजेट, श्रोतहरूको पहिचान, परिचालन गर्नुपर्ने भएको छ । यसै सन्दर्भमा संघ र प्रदेशबाट दिइने अनुदानहरू पनि क्रमशः न्यून छ । नेपालको संविधान २०७२, अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन २०७४, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४, राष्ट्रिय प्राकृतिक श्रोत वित्त आयोग ऐन २०७४ बाट स्थानीय तहको वित्तीय अधिकार क्षेत्रहरू निर्धारण र त्यसको उपयोगको व्यवस्था भएको छ । सोहीमा आधारित भई स्थानीय तहले राजस्व परिचालन गर्नुपर्ने हुन्छ ।
- ग) **स्थानीय साधन श्रोतबाट राजस्व अभिवृद्धि गर्ने** : विकास निर्माणमा तिव्रता र स्थानीय सरकारको प्रभावकारीताका लागि राजस्व अभिवृद्धि गर्नुपर्ने अपरिहार्यता छ । यससंग जनआकांक्षा र विकास निर्माण समेत जोडिएकोले राजस्व अभिवृद्धि एक अनिवार्य शर्त जस्तै छ । स्थानीय तह आफै सरकार भएकाले सरकार परिचालनका लागि पनि राजस्व अभिवृद्धि गर्नुपर्ने आवश्यकता अरु जरुरी छ । नेपालको संविधान र कानूनहरूले स्थानीय तहको वित्तीय अधिकार क्षेत्र निर्दिष्ट गरिदिएकाले सोही परिधिभित्र रही दिगो रुपमा राजस्व सङ्कलन र परिचालनका क्षेत्रहरू पहिचान गर्नुपर्ने अभिभारा पनि स्थानीय तहकै छ । यस सन्दर्भमा राजस्व सङ्कलनका लागि व्यवसाय कर, सेवा शुल्क, पर्यटन शुल्क, दण्ड जरिवना आदिको व्यवस्था कानूनमा छ । यसका अलवा राजस्व अभिवृद्धि तथा पूँजी निर्माण हुन सक्ने क्षेत्रहरू पहिचान गर्दै लगानी गरी श्रोतहरूको सदुपयोग गरी राजस्व अभिवृद्धि गर्नुपर्ने हुन्छ ।

घ) राजस्व अभिवृद्धिका रणनीति कार्यक्रम तर्जुमा तथा आय प्रक्षेपण हुने: स्थानीय तहको राजस्व सङ्कलन, प्रशासनिक संयन्त्र, राजस्वका श्रोतहरूको विद्यमान अवस्था विश्लेषण गरी राजस्व अभिवृद्धिका लागि मध्यमकालीन रणनीति, वार्षिक कार्यक्रम एवं सोका आधारमा आगामी वर्षहरूमा हुने आयको प्रक्षेपण समेत गरिने भएकाले एक निश्चित अवधि भित्र आर्जन हुन सक्ने राजस्वको विस्तृत खाका तयार हुनेछ । यसका लागि स्थानीय तहका जनप्रतिनिधिहरू, राजनीतिक दलका प्रतिनिधि, गाउँपालिकाका पदाधिकारीहरू एवं सरोकारवालाहरूको प्रत्यक्ष र सक्रिय सहभागितामा तयार हुने भएकोले स्थानीयहरूकै आफ्नै अपनत्व श्रृजना गरी र कार्यपालिकाको नेतृत्वमा तयारी कार्ययोजनालाई कार्यान्वयन ल्याउनेछ ।

१.३ उद्देश्य

भोटेकोशी गाउँपालिकाको आन्तरिक विद्यमान आयको समीक्षा गर्दै राजस्व अभिवृद्धिका लागि दिगो र भरपर्दो श्रोतहरूको पहिचान, विश्लेषण र राजस्व प्रशासनलाई प्रभावकारी बनाउन वित्तीय नीति तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्नु यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य रहेको छ । यसका साथै राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाका अन्य सहायक उद्देश्यहरू निम्न अनुसार छ ।

- क) राजस्व सुधारका सम्बन्धमा संविधान एवं विभिन्न ऐन, नियमहरूमा व्यवस्था गरिएका वित्तीय अधिकार, कार्यक्षेत्र एवं राजस्व सुधारको आवश्यकता र महत्वका बारेमा पालिकाका पदाधिकारी, कर्मचारी, राजनीतिक दलका प्रतिनिधि, सरोकारवालाहरूलाई अभिमुखीकरण गर्ने ।
- ख) **भोटेकोशी** गाउँपालिकाको विद्यमान राजस्व नीति, कार्यक्रम, आर्थिक ऐन, करको दररेट, राजस्व सङ्कलन, संगठनात्मक संरचना, आय श्रोतहरूको सम्भावना र यथार्थ सङ्कलनको फरक पहिचान, समीक्षा, विश्लेषण गर्ने ।
- ग) **भोटेकोशी** गाउँपालिकाको आन्तरिक श्रोतहरूको अवस्था विश्लेषण गरी राजस्व सुधार कार्ययोजना सहित आगामी तीन वर्षका लागि आय प्रक्षेपण गर्ने ।
- घ) आन्तरिक श्रोत अभिवृद्धिका लागि पालिकाको वित्तीय रणनीति एवं कार्यक्रमहरू तर्जुमा गर्ने ।

१.४ योजना तर्जुमा विधि र प्रक्रिया

भोटेकोशी गाउँपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाका लागि निम्नानुसारका विधि र प्रक्रियाहरू अवलम्बन गरिएको थियो ।

क) पहिलो चरण : सन्दर्भ सामग्रीको अध्ययन

अध्ययन कार्यको पहिलो चरणमा स्थानीय तहको वित्तीय क्षेत्रसंग सम्बन्धित सन्दर्भ सामग्रीहरूको सङ्कलन तथा पुनरावलोकन गरिएको थियो । यसक्रममा सङ्कलित एवं अध्ययन तथा पुनरावलोकन गरिएका मुख्य सामग्रीहरूमा नेपालको संविधान २०७२, स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४, अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन २०७४, राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग ऐन २०७४, एकीकृत आर्थिक सङ्केत तथा वर्गीकरण र व्याख्या २०७४, गाउँपालिकाको वस्तुगत विवरण (पार्श्वचित्र), गाउँपालिकाको आ.व.०७७/७८ को नीति कार्यक्रम तथा बजेट, गाउँपालिकाको आर्थिक ऐन, परिवर्तित संरचना अनुसार विभिन्न मन्त्रालयहरूले निष्कासन गरेको कार्यविधि, दिग्दर्शन, एवं नमूना ऐन कानूनहरू, प्रदेश वित्त व्यवस्थापन ऐन २०७४, प्रदेशको कर तथा गैरकर राजश्व सम्बन्धी ऐन २०७४, प्रदेशको ढुङ्गा गिट्टी बालुवा जस्ता नदीजन्य पदार्थ सङ्कलन उत्खनन कार्यविधि २०७५ रहेका थिए ।

ख) दोश्रो चरण : प्रश्नावली तथा फारम विकास

भोटेकोशी गाउँपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाका लागि प्रारम्भिक एवं दोश्रो तहवाट सूचना तथा तथ्याङ्क सङ्कलनका लागि फारम तथा प्रश्नावलीहरू विकास गरिएको थियो । फारममा करदाता, सरोकारवाला एवं गाउँपालिकाको राजस्वसंग सम्बन्धित विविध पक्षहरू समेटिएको छ । यसरी तयार पारिएको फारमको नमूना यसै प्रतिवेदनको अनुसूचीमा १ मा उल्लेख गरिएको छ ।

ग) तेश्रो चरण : अभिमुखीकरण कार्यक्रम

कोभिड-१९ को लहर चलि रहेको र देशका अधिकांश क्षेत्रहरूमा निषेधाज्ञा लागू भइरहेको सन्दर्भमा राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा सम्बन्धी अभिमुखीकरण कार्यक्रम मिति २०७८।३।२ गते विद्युतीय प्रविधि मार्फत जुम मिटिङ (zoom) आयोजना गरिएको थियो । कार्यक्रममा पालिकाका अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, पालिकाका पदाधिकारी एवं सदस्यहरू, राजस्व परामर्श समितिका सदस्य लगायत कर्मचारीहरूको सहभागितामा रहेको थियो । सो कार्यक्रमलाई परामर्शदाता संस्थाको तर्फबाट सहजकर्ता मण्डुवावु अधिकारी, डा.नारायण बास्कोटा, नरेन्द्र विक्रम के.सी., सोनी थापाले सहजीकरण गर्नुभएको थियो भने प्रदेश सुशासन केन्द्र बागमती प्रदेशका तर्फबाट सिपि सिग्देलले कार्यक्रमको महत्व, कानुनी प्रावधान लगायत राजस्व सुधार कार्ययोजनाको उद्देश्य माथि प्रकाश पार्नु भएको थियो । साथै सो कार्यक्रममा सहजकर्ताहरूबाट राजस्व सुधार कार्ययोजना सम्बन्धी तथ्याङ्क सङ्कलनको फारम, तथ्याङ्क सङ्कलनको प्रक्रिया, राजस्व सुधारका उपायहरूका बारेमा प्रस्तुती गर्नु भएको थियो ।

घ) चौथो चरण : सूचना सङ्कलन तथा विश्लेषण

अध्ययनका लागि भोटेकोशी गाउँपालिकाका शाखाहरू, सरोकारवाला पक्षहरूसँग समन्वय गरी राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाका लागि आवश्यक सूचनाहरू सङ्कलन गरिएको थियो । सङ्कलित तथ्याङ्कलाई कम्प्युटरमा अभिलेखीकरण गर्दै तालिका, ग्राफचार्ट जस्ता विधिबाट सूचनाको विश्लेषण गरिएको छ ।

ङ) पाँचौ चरण : कार्यशाला गोष्ठी आयोजना

राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा गर्न भोटेकोशी गाउँपालिकामा कार्यशाला गोष्ठी आयोजना गरिएको थियो । कोभिड-१९ का कारण कार्यशाला गोष्ठी सुरक्षाका सवै विधिहरू मास्क लगाउने, हात सेनिटाइज गर्ने, भौतिक दूरी कायम राख्दै कार्यशाला गोष्ठी आयोजना गरिएको थियो । आयोजित कार्यशाला गोष्ठीमा विशेष गरी पालिकाको आर्थिक ऐन, अचल सम्पत्तिको मूल्याङ्कन तथा मूल्य निर्धारण, राजस्वका आधारहरू एवं राजस्वका दररेट विश्लेषण परिमार्जन, र राजस्व प्रशासन सुधार सम्बन्धी विषयहरूमा छलफल भएका थिए ।

च) छैटौ चरण : मस्यौदा प्रतिवेदन तयारी

प्राप्त तथ्याङ्क तथा सूचनाहरूलाई तथ्याङ्कीय औजारहरू तथा विधि (Statistical tools and techniques) तथा सूत्रहरूको प्रयोग गरी विश्लेषण गरिएको छ । यसरी विश्लेषण भएका तथ्यहरूलाई तालिका, ग्राफचित्र जस्ता विधिहरूबाट प्रस्तुत गर्दै राजस्व सुधार कार्ययोजनाको मस्यौदा प्रतिवेदन तयार पारिएको थियो ।

छ) सातौ चरण : मस्यौदा प्रतिवेदन प्रस्तुति र छलफल

कार्यशाला गोष्ठीको निष्कर्ष र विषय विज्ञहरूसँगको परामर्श छलफलबाट प्राप्त सुझावहरूको आधारमा तयार पारिएको मस्यौदा दस्तावेज माथि गाउँपालिकाको थप राय सुझावका लागि कार्यक्रम आयोजना गर्दै मस्यौदा प्रतिवेदन प्रस्तुति गरिएको थियो । प्राप्त प्रतिक्रियालाई समायोजन गरी प्रतिवेदनलाई अन्तिम रूप दिइएको थियो । विश्वव्यापी रूपमा फैलिएको कोराना महामारीको जोखिमका कारण मस्यौदा प्रतिवेदनलाई सूचना

प्रविधिमा आधारित प्रविधिबाट (दूर अन्तरक्रिया कार्यशाला) प्रस्तुतीकरण गरी पालिका एवं सरोकारवालाहरुबाट थप राय सुझाव तथा पृष्ठपोषण लिइएको थियो ।

ज) अन्तिम प्रतिवेदन स्वीकृती

कार्ययोजना प्रमाणीकरण कार्यशालाबाट प्राप्त सुझाव तथा पृष्ठपोषणलाई समावेश गरी **भोटेकोशी** गाउँपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाको अन्तिम प्रतिवेदन तयार पारिएको थियो । यसरी तयार पारिएको कार्ययोजनालाई गाउँकार्यपालिकाको बैठकबाट स्वीकृत गरिएको थियो ।

१.५ अध्ययनको सीमा

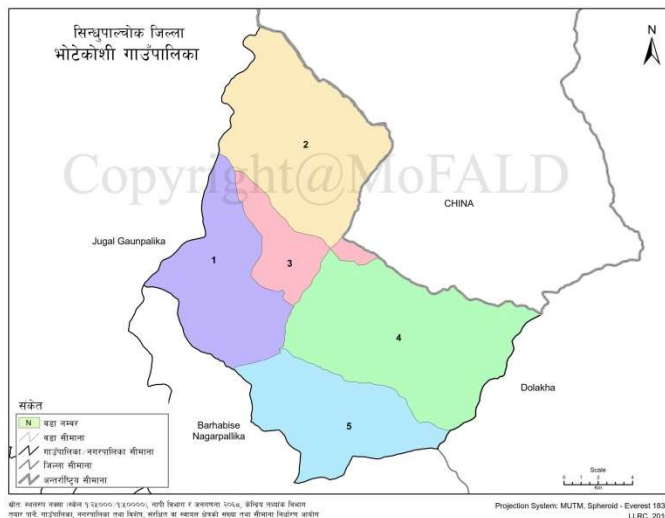
राजस्व सुधार कार्ययोजनाको क्षेत्र व्यापक भएता पनि सीमित श्रोत साधन, विगतका वर्षहरुका सूचनाहरुको अभाव, सीमित समयका कारण यस अध्ययनका सीमाहरु देहाय अनुसारका छन् :

- क) **भोटेकोशी** गाउँपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना प्रतिवेदन मूलत कार्यालयको अभिलेख, दस्तावेज प्रतिवेदन तथा द्वितीय श्रोतहरुबाट प्राप्त तथ्याङ्क तथा सूचनाहरुको आधारमा तयार पारिएको छ । यसको अलावा अध्ययन तथा विश्लेषण कार्य पालिकाका सम्बन्धित शाखाका कर्मचारीहरु तथा अन्य सरोकारपक्षहरूसँग भएको छलफलबाट प्राप्त सूचनाहरु समावेश गरिएको छ ।
- ख) **भोटेकोशी** गाउँपालिकाको आन्तरिक आय तथा श्रोतको पहिचान गर्ने उद्देश्यका लागि तयार पारिएको तथ्याङ्क सङ्कलन फारम अनुसार प्राप्त तथ्याङ्कहरु विभिन्न कार्यालयहरुको अभिलेख तथा स्थलगत अध्ययनबाट सङ्कलन गरिएको छ ।
- ग) **भोटेकोशी** गाउँपालिकामा भएको अभिलेख र सरोकारवालाहरुको छलफलबाट प्राप्त सूचनाको आधारमा आयका श्रोत सम्बन्धी तथ्याङ्कहरु सङ्कलन गरिएको छ ।
- घ) **भोटेकोशी** गाउँपालिकाको जनसंख्या तथा आर्थिक गतिविधिमा हुने वृद्धि, गाउँपालिकाको सेवामा हुने वृद्धि र नागरीक सन्तुष्टिमा हुने वृद्धि आदि पक्षहरुले भविष्यको राजस्व सङ्कलनमा असर गर्ने भएता पनि यी तथ्याङ्कहरु उपलब्ध नभएकोले आय प्रक्षेपणमा आधार लिन सकिएको छैन ।
- ङ) स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ र अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन २०७४ ले दिएको राजस्व अधिकारको आधारमा **भोटेकोशी** गाउँपालिकाको राजस्व सम्बन्धी अध्ययन तथा विश्लेषण गरिएको छ ।
- च) कोभिड १९ को विश्वव्यापी महाव्याधी र बन्दाबन्दीको कारण **भोटेकोशी** गाउँपालिकाका पदाधिकारी तथा कर्मचारीहरुका लागि अभिमुखीकरण कार्यक्रम तथा राजस्व प्रशासनमा सम्लग्न कर्मचारीहरुको लागि तालिम कार्यक्रमहरु भरच्यूल भएका छन् ।

परिच्छेद दुई गाउँपालिकाको वस्तुस्थिति

२.१ भौगोलिक अवस्थिति, राजनीतिक तथा प्रशासनिक विभाजन

भोटेकोशी गाउँपालिका सिन्धुपाल्चोक जिल्लाको ९ वटा गाउँपालिका मध्येमा एक पर्दछ। यस गाउँपालिकामा जम्मा ५ वटा वडाहरू छन्। हाल वडा नं १ मा लिस्तिकोट, वडा नं २ मा तातोपानी, वडा नं ३ मा तातोपानी, वडा नं ४ मा फुल्पिङकट्टि र वडा नं ५ मा मर्मिङ रहेको छ। यहाँको कुल जनसंख्या १७,१५६ र जम्मा क्षेत्रफल २७८.३१ (वर्ग कि.मी.) रहेको छ। नेपाल र छिमेकी मुलुक चीन सँग जोडिने सबैभन्दा छोटो बाटो यही गाउँपालिका को तातोपानीको नाका हुदै जान्छ। यो क्षेत्र पर्यटकीय दृष्टिकोणले पनि धेरै चलेको छ कारण यहाँ बन्जिजम्प, राफ्टिङ, क्यानोइड, रक क्लाइविङ इत्यादि गर्न सकिन्छ। यहाँ मनोरम दृष्य जस्तै भरना, खोला, नदीनाला, तातोपानीमा स्नान गर्नका साथै भिरमौरीको मह, घ्यू, छुर्पी, नौनी, यासागुम्बा पनि पाइन्छ।

२.२ जनसंख्या विवरण

जनगणना २०६८ अनुसार यस गाउँपालिकाको कुल जनसंख्या १७,१५६ र घरधुरी संख्या ४१८३ रहेको देखिएता पनि गाउँपालिकासँग भएको छलफल र अन्तरक्रियाबाट प्राप्त सुचना अनुसार हाल यस गाउँपालिकामा ४४०० घरपरिवार संख्या र २० हजार जनसंख्या रहेको अनुमान रहेको छ।

२.३ गाउँपालिकाको संगठनात्मक संरचना

भोटेकोशी गाउँकार्यपालिका अन्तर्गत विभिन्न समिति, उपसमितिहरू गठन भई क्रियाशील छन्। विषयक्षेत्रगत समितिहरूमा आर्थिक, सामाजिक, पूर्वाधार, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन, राजस्व परामर्श, श्रोत अनुमान तथा बजेट सीमा निर्धारण, बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा जस्ता समितिहरू क्रियाशील छन्। कार्यपालिकामा प्रशासन, सूचना तथा प्रविधि शाखा, लेखा, प्राविधिक तथा योजना शाखा, स्वास्थ्य शाखा, कृषि शाखा, महिला बालबालिका, आदि शाखाहरूको व्यवस्था गरी वडा कार्यालय लगायत शाखाहरूमा आवश्यक कर्मचारीहरू कार्यरत छन्।

२.४ गाउँपालिकाको वित्तीय अवस्था

भोटेकोशी गाउँपालिकाले आर्थिक वर्ष २०७५/७६ मा आन्तरिक आम्दानी अन्तर्गत रु.२४ लाख ४८ हजार संकलन गरेको थियो त्यसैगरी २०७६/७७ मा रु.९ करोड ६८ लाख ९९ हजार संकलन गरेको थियो भने २०७७/७८ मा रु.१ करोड ५६ लाख ३५ हजार संकलन गरेको छ। राजस्वको मूल श्रोतमा सम्पत्ति कर, घरवहाल कर, व्यवसाय कर र सिफारिस शुल्क रहेका छन्।

परिच्छेद - तीन राजस्व सम्बन्धी पालिकाको विद्यमान अवस्था

३.१ पालिकाको राजस्व ऐन, कानून

भोटेकोशी गाउँपालिकामा राजस्व परिचालनका लागि देहाय कानूनहरुको व्यवस्था गरिएको छ ।

१. आर्थिक ऐन, २०७७

३.२ राजस्व व्यवस्थापन तथा परिचालन सम्बन्धी नीति कार्यक्रम

आ.व.२०७८/७९ को स्विकृति नीति तथा कार्यक्रम अन्तर्गत चालु आर्थिक वर्षमामा देहाय बमोजिमको राजस्व नीति अवलम्बन गरी देहाय बमोजिमका कार्यक्रम तथा अभियानहरु सञ्चालन गर्ने गरी नीति कार्यक्रम स्विकृत गरिएको छ ।

- भोटेकोशी गाउँपालिकालाई आन्तरिक तथा बाह्य पर्यटकीय गन्तव्यको आकर्षकको केन्द्र बनाउन यस पालिकाभित्र रहेका ऐतिहासिक तथा धार्मिक महत्व बोकेका स्थानहरु भैरवकुण्ड ताल, लस्तीमाई मन्दिर, दगुनागढी, तातोपानी धारा, थापी नारायण मन्दिर, देउदुङ्गा लगायतका विभिन्न धार्मिक समुदायका ऐतिहासिक तथा धार्मिक स्थल, बौद्धगम्बा, मठमन्दिरको विकास गरी ५ वर्षभित्रमा संघ, प्रदेशसँग समन्वय गरी गुरुयोजना तयार पारी भौतिक संरचना निर्माण गरि राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय रुपमा प्रचार प्रसार गर्ने र स्थानिय तथा राष्ट्रिय आयश्रोतमा बृद्धि गराउने नीति लिइनेछ ।
- राजस्व परिचालनलाई प्रभावकारी बनाउन र अभिलेख अद्यावधिक गर्न विद्युतिय प्रणालीको विकास गरि कार्यान्वयनमा ल्याइने छ ।

३.३ राजस्व प्रशासनसंग सम्बन्धित जनशक्ति

यस गाउँपालिकाको राजस्व परिचालनको लागि आवश्यक नीतिगत सुझाव तथा अनुगमनका लागि स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा ६५ बमोजिम पालिका उपाध्यक्षको नेतृत्वमा निजी क्षेत्रको प्रतिनिधित्व गर्ने सम्बन्धित संस्थाहरुको प्रतिनिधि समेत रहेको पालिकास्तरीय राजस्व परामर्श समिति गठन भइ क्रियाशील छ ।

भोटेकोशी गाउँपालिकामा राजस्व हेर्ने भिन्दै शाखा, उपशाखा छैन र हाल यसको सबै काम आर्थिक प्रशासन शाखाबाट हुदै आएको छ । राजस्व सङ्कलनमा पालिका बाहेक ५ वडाका वडासचिवहरुबाट राजस्व सङ्कलन तथा प्रशासन सम्बन्धी काम हुदै आएको छ ।

३.४ राजस्व प्रशासन प्रक्रियागत व्यवस्था

अध्ययनको क्रममा प्राप्त सूचना तथा जानकारी, स्थलगत अवलोकन तथा सरोकारवालासंग गरिएको छलफलका आधारमा हेर्दा हाल भोटेकोशी गाउँपालिकाको राजस्व परिचालनको प्रशासनिक व्यवस्था देहायअनुसार रहेको छ

- आर्थिक प्रशासन शाखा मार्फत राजस्व सम्बन्धी काम भैरहेको ।
- सफ्टवेयर मार्फत राजस्व संकलन तथा आन्तरिक आय सम्बन्धि अभिलेख राख्ने,
- वडा कार्यालयहरुलाई रसिद दिने तथा वडा कार्यालयहरुबाट प्रतिवेदन प्राप्त गर्ने
- राजस्व सङ्कलनमा वडा कार्यालयहरुलाई आवश्यक सहजीकरण गर्ने
- वडाबाट सङ्कलन हुने (मालापोत, पञ्जीकरण, शुल्क तथा सिफारिस दस्तुर) बाहेकका राजस्वहरु (व्यवसाय कर, घरजग्गा बहाल कर, नक्सापास दस्तुर, टेण्डर बिक्री आदी) सङ्कलन गर्ने ।
- सङ्कलित रकम बैंक दाखिला गर्ने तथा मासिक रुपमा राजस्व सङ्कलनको विवरण राख्ने ।

३.५ विगत तीन वर्षको आय विवरण

पालिकाको विगत ३ वर्षको आय विवरण				
क्र.सं.	विवरण	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
१	सम्पत्ति/ भूमिकर			५००,४१४.५०
२	घरजग्गा बहाल कर			१,२२३,६८८
३	व्यवसाय कर			२६३,३००
४	अन्य सेवा शुल्क			१,०८५,३४७.३८
५	सिफारिस			१७५,५५२
६	ढुङगा, गिट्टि, बालुवा, माटो, दहत्तर बहत्तर बिक्रि			५१२,३४१
७	कृषि तथा पशुजन्य वस्तुको व्यावसायिक कारोबार			१२४८५६.२५
८	अन्य संस्थागत आन्तरिक आय			१,१७५०,०००
	जम्मा आन्तरिक आय	२,४४८,४९८.६३	९६,८९९,७१३.६० गत आ.व को ६ करोड अल्ट्या सहित	१५,६३५,४९९.१३

परिच्छेद - चार

पालिकाको राजस्व सम्बन्धी अधिकार

४.१ संवैधानिक अधिकार

नेपालको संविधान २०७२ को धारा ५७ मा राज्यशक्तिको बाँडफाँड सम्बन्धी व्यवस्था गरेको छ । यस अनुसार तीनवटै सरकारहरू (संघ, प्रदेश तथा स्थानीय) को अधिकारहरू उल्लेख छ । संविधानको धारा ६० मा आफ्नो अधिकार क्षेत्रभित्र तीनवटै सरकारले कर लगाउन तथा राजस्व सङ्कलन गर्नसक्ने व्यवस्थालाई थप व्याख्या गरिएको छ भने धारा ५७ अनुसारको राज्यशक्तिको बाँडफाँडको व्यवस्थालाई संविधानको अनुसूची ५, ६, ७, ८ र ९ मा तीन वटै सरकारहरूको अधिकारका विस्तृत रूपमा उल्लेख गरिएको छ । यसरी उल्लेखित अधिकार अन्तर्गत स्थानीय तहको राजस्व सम्बन्धी एकल एवं साझा अधिकार यसप्रकार छ ।

राजस्व अधिकारको बाँडफाँड		
संघको अधिकार	प्रदेश सरकारको अधिकार	स्थानीय तहको अधिकार
● पर्यटन शुल्क ● प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त रोयल्टी ● सेवा शुल्क, दस्तुर, दण्ड जरिवाना ● भन्सार ● अन्तःशुल्क ● मूल्य अभिवृद्धि कर संस्थागत, व्यक्तिगत आयकर ● पारिश्रमिक कर ● राहदानी शुल्क ● भिसा शुल्क ● पर्यटन दस्तुर	● पर्यटन शुल्क ● प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त रोयल्टी ● सेवा शुल्क, ● दस्तुर, दण्ड जरिवाना ● विज्ञापन कर ● मनोरञ्जन कर ● सवारी साधन कर ● घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क ● कृषि आयमा कर	● पर्यटन शुल्क ● प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त रोयल्टी ● सेवा शुल्क, ● दस्तुर, दण्ड जरिवाना ● विज्ञापन कर ● मनोरञ्जन कर ● सवारी साधन कर ● घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क ● सम्पत्ति कर ● घरजग्गा बहाल कर ● व्यवसाय कर ● भूमिकर (मालपोत)

उल्लेखित संवैधानिक व्यवस्था अनुसार पर्यटन शुल्क, प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त रोयल्टी, सेवा शुल्क तथा दस्तुर, दण्ड जरिवाना तीनवटै सरकारको अधिकार क्षेत्रमा राखिएको छ । त्यसैगरी विज्ञापन कर, मनोरञ्जन कर, सवारी साधन कर तथा घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क प्रदेश (संविधानको अनुसूची ६) तथा स्थानीय सरकार (संविधानको अनुसूची ८) को अधिकार क्षेत्रमा राखिएको छ । त्यसैगरी सम्पत्ति कर, घरजग्गा बहाल कर, व्यवसाय कर र भूमिकर (मालपोत) स्थानीय सरकारको अधिकार क्षेत्र संविधानको अनुसूची ८ मा उल्लेख गरिएको छ । प्रदेश र स्थानीय सरकारको एकल राजस्व अधिकार क्षेत्र भित्र परेका विज्ञापन कर, मनोरञ्जन कर, सवारी साधन कर तथा घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क सम्बन्धी व्यवस्थालाई अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐनले एकल कर प्रशासन व्यवस्था अन्तर्गत लगाउने र सङ्कलन गर्ने प्रावधान गरेको छ ।

४.२ कानुनी व्यवस्था

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ र अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ ले स्थानीय तहलाई निम्नानुसार आय सङ्कलन गर्ने अधिकार प्रदान गरिएको छ ।

- ♦ **कर राजस्व :** सम्पत्ति कर (आफ्नो क्षेत्रभित्रको घर र घरजग्गामा), भूमिकर तथा मालपोत (सम्पत्ति कर लागेको घरजग्गा बाहेकको अन्य जग्गामा), घर जग्गा बहाल कर (कुनै व्यक्ति वा संस्थाले भवन, घर, पसल, ग्यारेज, गोदाम, टहरा, छप्पर, कारखाना, जग्गा वा पोखरी पूरै वा आंशिक तवरले बहालमा दिएकोमा), व्यवसाय कर (व्यापार, व्यवसाय वा सेवामा पूँजीगत लगानी र आर्थिक कारोबारको आधारमा), सवारी साधन कर (टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा, इरिक्सा), जडिबुटी, कवाडी र जीवजन्तु कर (आफ्नो क्षेत्रभित्र ऊन, खोटो, जडीबुटी, बनकस (खर), कवाडी माल, जीवजन्तुको हाड, सीड, प्वाँख, छालाको ब्यवसायिक उपयोग गरे बापत) ।
- ♦ **गैरकर राजस्व (शुल्क) :** बहाल बिटौरी शुल्क (आफुले निर्माण, रेखदेख वा सञ्चालन गरेको हाट, बजार वा पसल वा सरकारी जग्गामा बनेका संरचनाको उपयोग बापत), पार्किङ्ग शुल्क (आफ्नो क्षेत्रभित्र कुनै सवारीलाई पार्किङ्ग सेवा उपलब्ध गराए बापत) ।
- ♦ **गैरकर राजस्व (सेवा शुल्क):** आफ्नो क्षेत्रभित्र सञ्चालनमा रहेका केवलकार, ट्रेकिङ्ग, कायकिङ्ग, बञ्जी जम्प, जिपफ्लायर, प्याराग्लाइडिङ्ग आदि मनोरञ्जन तथा साहसी खेलकुद सम्बन्धी सेवा वा व्यवसायमा, आफूले निर्माण, सञ्चालन वा व्यवस्थापन गरेका स्थानीय पूर्वाधार वा उपलब्ध गराएको देहायको सेवामा सेवामा (खानेपानी, विजुली, धारा, अतिथि गृह, धर्मशाला, पुस्तकालय, सभागृह, फोहरमैला व्यवस्थापन, सरसफाई, ढल निकास, सडक बत्ति, शौचालय, पार्क, पौडी पोखरी, ब्यायामशाला, पर्यटकीय स्थल, हाटबजार, पशु वधशाला, शवदाह गृह, धोविघाट, सडक, बसपार्क, पुल आदि), अचल सम्पत्ति वा अन्य कुनै विषयको मूल्यांकन सेवा शुल्क, सिफारिश सम्बन्धी कुनै सेवा शुल्क ।
- ♦ **बिक्री गर्न सक्ने:** आफ्नो क्षेत्रभित्र वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन तथा प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षणबाट तोकिएको परिमाणमा स्लेट, ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा एबम् माटोजन्य वस्तु , आफ्नो क्षेत्रभित्रको सार्वजनिक तथा ऐलानी जग्गामा रहेको काठ दाउरा, जराजुरी, दहत्तर बहत्तर आदि ।
- ♦ **सामुदायिक वनबाट आय प्राप्त गर्ने:** सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिले वन पैदावार बिक्री तथा उपयोग सम्बन्धी आफ्नो वार्षिक कार्ययोजना बनाई पालिकाबाट स्वीकृत गराउनु पर्ने, वन पैदावारको बिक्री बापत प्राप्त हुने रकमको दश प्रतिशत रकम सम्बन्धित पालिकाको सञ्चित कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने ।
- ♦ **प्रचलित कानून बमोजिम गर्ने सिफारिश, दर्ता, अनुमति, नवीकरण आदिको शुल्क तथा दस्तुर:** स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ११ अनुसार स्थानीय सहकारी संस्था, १०० वाट सम्मको एफएम रेडियो, घ वर्गको ठेक्का इजाजत, सामुदायिक, संस्थागत, गुठी, सहकारी विद्यालय, प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायीक तालिम, मातृ भाषामा शिक्षा दिने विद्यालय, ट्युसन, कोचिङ्ग, औषधि पसल, परिवार नियोजन तथा मातृशिशु कल्याण सम्बन्धी सेवा, ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा, माटो र स्लेट जस्ता वस्तुको सर्भेक्षण, उत्खनन तथा उपयोग, स्थानीय स्तरका व्यापारिक फर्म, स्थानीय तहका पत्रपत्रिका, जनरल अस्पताल, नर्सिङ्ग होम, निदान केन्द्र तथा अन्य स्वास्थ्य संस्था, क्लिनिक, स्थानीय स्तरका संघ संस्था, इन्टरनेट, टेली सेन्टर, केबुल तथा तार विहिन टेलिभिजन, लघु घरेलु तथा साना उद्योग (कार्य जिम्मेवारी मापदण्ड, २०७६ मा प्रदेशको अधिकारमा रहेको), नक्सापास दस्तुर, दण्ड जरिवाना ।

परिच्छेद - पाँच
राजस्व सङ्कलन विद्यमान अवस्था र सम्भाव्यताको विश्लेषण

५.१ कर राजस्वको विद्यमान अवस्था र सम्भाव्यता

क) कर राजस्वको आधार तथा दररेट :

करको आधार र दररेटको सन्दर्भमा हेर्दा नेपालको संविधान र स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन लगायतका प्रचलित कानून अन्तर्गत स्थानीय तहको लागि सम्पत्तिमा लाग्ने करको हकमा अचल सम्पत्ति (जमिन र जमिनमा बनेको भौतिक संरचना) मा सम्पत्तिकर, आयमा लाग्ने करको हकमा घरवहाल आयमा घरवहाल आयकर, स्थानीय स्तरमा हुने कारोवारको हकमा व्यवसाय दर्ता नवीकरण र व्यवसायकर लगाउन सकिने र करदरको हकमा स्थानीय परिषदको आधारमा सम्बन्धित पालिकाले आर्थिक ऐन माफत दररेट निर्धारण गर्न सकिने व्यवस्था गरेको छ । यस आधारमा पालिकाले कर आधार र करदररेट सम्बन्धमा गरेको अभ्यासलाई हेर्दा निम्न बमोजिमको अवस्था देखिन्छ ।

पालिकाको राजस्व आधार र दररेट			
राजस्व सम्बन्धी कानुनी व्यवस्था	गाउँपालिकाले अभ्यास गरेको राजस्व आधार	न्यूनतम र अधिकतम दररेट रु.	कैफियत
एकिकृत सम्पत्तिकर (दफा ५५)	एकिकृत सम्पत्तिकर	संरचनातर्फ घरलाई कच्ची घर र पक्की घरमा वर्गीकरण भएको न्यूनतम रु.५० र अधिकतम रु.२०० निर्धारण भएको	भूउपयोगका आधारमा घरजग्गाको वर्गीकरण गरी मूल्याङ्कन गर्नुपर्ने । सम्पत्तिकर सम्बन्धी कार्यविधि तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याउनु पर्ने
भूमिकर (मालपोत) (दफा ५६)	मालपोत	उत्पादनको आधारमा प्रतिरोपनी रु. ३१- का दरले कर निर्धारण समदरमा	समदरमा करदर निर्धारण भएकोले भूमि वर्गीकरणका आधारमा करदर निर्धारण गर्नुपर्ने । कार्यविधि तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याउनु पर्ने
घरजग्गा बहालकर (दफा ५७)	बहालकर	बहाल रकमको १० प्रतिशत	बहाल प्रयोजनका आधारमा वर्गीकरण गरी करदर निर्धारण गर्नुपर्ने ।
व्यवसायकर (दफा ५८)	व्यवसायकर	दर्ता तथा नवीकरण शुल्क न्यूनतम रु. ३०० र अधिकतम रु.५०,०००/- करदर निर्धारण	दर्ता तथा नवीकरण शुल्क अलग अलग निर्धारण गर्नुपर्ने ।
सवारीसाधन कर (साना) दफा ६४ (क) साभा अधिकार	सवारीकर (साना)	न्यूनतम रु.१० र अधिकतम रु.५०० निर्धारण	सवारी साधनको दररेट प्रदेशको कानून अनुसार गर्नुपर्ने
विज्ञापनकर दफा ६४ (ग) साभा अधिकार	विज्ञापनकर	वर्ग फिटका आधारमा, प्रतिदिन र वार्षिक करदर निर्धारण, न्यूनतम रु.१०० र अधिकतम रु.१०००	प्रदेशको कानून अनुसार गर्नुपर्ने
मनोरन्जनकर दफा	मनोरन्जनकर	टिकटको ५%, प्रतिदिन र वार्षिक	प्रदेशको कानून अनुसार

६४ (घ) साभा अधिकार		करदर निर्धारण	गर्नुपर्ने
वहाल विटौरी शुल्क (दफा ५९)	वहाल विटौरी	करदर निर्धारण नभएको	कार्यविधि बनाई कार्यान्वयन गर्नुपर्ने
पार्किङ शुल्क (दफा ६०)	पार्किङ शुल्क	पटके, प्रवेश शुल्क निर्धारण, न्यूनतम रु.५ र अधिकतम रु.१५० शुल्क निर्धारण	
सेवाशुल्क तथा दस्तुर (दफा ६२)	शुल्क तथा दस्तुर	सिफारिस वापतको सेवा शुल्क न्यूनतम रु.५० र अधिकतम रु.५० हजार निर्धारण	सेवा शुल्क समीक्षा गर्नुपर्ने

५.२ करयोग्य सम्पत्तिको मूल्याङ्कनको अवस्था

नेपाल सरकार आर्थिक विधेयक, २०७५ ले स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ अन्तर्गत एकीकृत सम्पत्तिको वदलामा सम्पत्ति कर कार्यान्वयन गर्नुपर्ने व्यवस्था भएकोले स्थानीय तहहरूले पनि एकीकृत सम्पत्ति करको वदलामा सम्पत्ति कर कार्यान्वयनमा ल्याउनु पर्ने कानुनी व्यवस्था छ । सोही अनुसार पालिकाको आर्थिक ऐनमा पनि यसलाई संशोधन गर्नुपर्ने हुन्छ ।

सम्पत्तिकर निर्धारण गर्दा प्रचलित कानुन अनुसार जमिन वा भौतिक संरचनाको वनौट, अवस्थिति, व्यापारिक महत्व र उपयोगको आधारमा मूल्याङ्कन आधार र विधि तयार गर्नु पर्ने व्यवस्था अनुसार पालिकाले आफ्नो क्षेत्रका जमिनलाई व्यापारिक, आवासीय र कृषि भूमिको रूपमा वर्गीकरण गरी प्रति रोपनी न्यूनतम र अधिकतम मूल्याङ्कन दर निर्धारण गर्नु पर्नेमा सो हुन सकेको छैन । त्यसैगरी मालपोत तथा भूमिकर प्रयोजनका लागि परम्परागत पद्धति जमिनलाई अव्वल, दोयम, सिम र चाहार वर्गमा विभाजन गरी सोही आधारमा कर सङ्कलन गर्ने प्रकृत्यालाई हटाई प्रति रोपनीका आधारमा भूमिकर सङ्कलन गरिएको छ । तापनि जमिनलाई भूउपयोगका आधारमा वर्गीकरण भएको छैन ।

५.३ राजस्वको दायरा

सम्पत्ति कर, व्यवसाय कर, घरजग्गा वहाल कर जस्ता कर राजस्वको दायरामा आउनु पर्ने कूल करदाता संख्या पालिकामा स्पष्ट अभिलेख पाइदैन । जसले गर्दा राजस्वको दायरा यकिनका साथ उल्लेख गर्न कठिन देखिन्छ । पालिकामा कूल घरधुरी संख्या २०६८ को जनगणना अनुसार ३६८० छ । निजी स्वामित्वमा भएको घरको संख्या र सो मध्ये पालिकामा सम्पत्ति कर दाखिला गर्नेहरूको संख्या यकिन हुन सकेन । घरजग्गा वहाल को यकिन तथ्याङ्क उपलब्ध छैन । त्यसैगरी राष्ट्रिय आर्थिक सर्भेक्षण, २०१८ अनुसार पालिका क्षेत्रभित्र ४९५ उद्योग व्यवसायहरू सञ्चालनमा रहेको उल्लेख छ । यस मध्ये पालिकामा दर्ता भई कर भुक्तानी गर्नेहरूको संख्या यकिन हुन सकेको छैन ।

५.४ राजस्व प्रशासन तथा सङ्कलन

पालिकाको राजस्व प्रशासन अन्तर्गत संस्थागत संरचना, जनशक्ति व्यवस्थापन र प्रविधिको उपयोगको अवस्थालाई हेर्दा नगदी रसिद काट्ने कामलाई नै राजस्व प्रशासनको रूपमा बुझ्ने र निम्न स्तरको कर्मचारीलाई यस सम्बन्धी जिम्मेवारी तोक्ने गरिएको अवस्था छ भने सूचना प्रविधिको प्रयोगलाई औपचारिकतामा सीमित गरिएको अवस्था देखिन्छ । राजस्व आधार, राजस्वदर, सम्पत्तिको मूल्याङ्कन, दायरा विश्लेषण, प्रशासनिक सुधार जस्ता विषयहरूको विषयगत ज्ञानको कमी, राजस्व क्षमता अभिवृद्धिका लागि लगानीको अभाव, प्रविधिको अधिकतम उपयोगको लागि पूर्वाधार तथा क्षमता बिकासमा लगानी, पारदर्शिताको लागि सरोकारवालाहरूमा

राजस्व सम्बन्धी सूचना सामाग्रीहरुको सम्प्रेषण जस्ता विषयहरु अत्यन्तै कम प्राथमिकता दिइएको छ । तापनि पालिकाको वडा कार्यालयहरु वाट राजस्व सङ्कलन हुने गरेको छ । वडा कार्यालय र पालिका मुख्य राजस्व शाखा बीच प्रविधि मार्फत सञ्जाल स्थापित भएको छ र राजस्व सङ्कलनमा सफ्टवेयर प्रविधि पनि प्रयोगमा छ ।

५.५ आन्तरिक राजस्व परिचालनको अवस्था

आय शीर्षकहरू	सम्भावना (भएको/नभएको)	बैठकबाट दर निर्धारण (भएको/नभएको)	पालिकाबाट संकलन (भएको/नभएको)
क) कर राजस्व			
● सम्पत्तिमा आधारित कर –मालपोत वा भूमिकर	भएको	भएको	भएको
● सम्पत्तिमा आधारित कर – सम्पत्तिकर	भएको	भएको	नभएको
● व्यवसाय कर	भएको	भएको	भएको
● सवारी कर	नभएको	नभएको	नभएको
● घरजग्गा बहाल कर	भएको	भएको	भएको
● विज्ञापन कर	नभएको	नभएको	नभएको
● मनोरञ्जन कर	नभएको	नभएको	नभएको
(ख) गैर कर राजस्व			
● सवारी पार्किङ्ग शुल्क	नभएको	नभएको	नभएको
● खानेपानी महशुल	नभएको	नभएको	नभएको
● विद्युत महसुल	नभएको	नभएको	नभएको
● बहाल विटौरी शुल्क	नभएको	नभएको	नभएको
● पर्यटन सेवा शुल्क	नभएको	नभएको	नभएको
● फोहरमैला व्यवस्थपन शुल्क	नभएको	नभएको	नभएको
● प्राकृतिक स्रोत ढुङ्गा, गिटि, बालुवा, माटो, दहत्तर बहत्तर विक्रि	भएको	भएको	भएको
● ढल निकास सेवा शुल्क	नभएको	नभएको	नभएको
● सार्वजनिक शौचालय सेवा शुल्क	नभएको	नभएको	नभएको
● हाटवजार सेवा शुल्क	नभएको	नभएको	नभएको
● पशु वधशाला सेवा शुल्क	नभएको	नभएको	नभएको
● सार्वजनिक संरचना मर्मत सम्भार शुल्क	नभएको	नभएको	नभएको
● सडक बत्ती सेवा शुल्क	नभएको	नभएको	नभएको
● अतिथि गृह सेवा शुल्क	नभएको	नभएको	नभएको
● अचल सम्पत्ति मूल्यांकन शुल्क	भएको	भएको	नभएको
● दर्ता तथा नविकरण दस्तुर	भएको	भएको	भएको
● नक्सापास दस्तुर	भएको	भएको	भएको
● सिफारिस तथा बक्सौनी दस्तुर	भएको	भएको	भएको
● नाता प्रमाणित दस्तुर	भएको	भएको	भएको

आय शीर्षकहरू	सम्भावना (भएको/नभएको)	बैठकबाट दर निर्धारण (भएको/नभएको)	पालिकाबाट संकलन (भएको/नभएको)
● अन्य प्रमाणित दस्तुर	भएको	भएको	भएको
● लिलाम विक्री	नभएको	नभएको	नभएको
● सार्वजनिक निजी साभदारी	नभएको	नभएको	नभएको
● अन्य स्रोत परिचालन (नक्सा फाराम, फोटोकपी, प्रोफाईल, घरनम्वर आदि)	नभएको	नभएको	नभएको
● साँवा, ब्याज, लाभांस र वोनस	नभएको	नभएको	नभएको
● भाडा तथा बहाल	नभएको	नभएको	नभएको
● मेसिन तथा औजार भाडा	नभएको	नभएको	नभएको
● सभागृह भाडा	नभएको	नभएको	नभएको
● ताल, पोखरी तथा जग्गा भाडा	नभएको	नभएको	नभएको

५.६ गाउँपालिकाको आन्तरिक आय र यथार्थ सङ्कलनको अवस्था

गाउँपालिकाबाट उपलब्ध अभिलेख अनुसार आन्तरिक आयतर्फ गाउँपालिकाले आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा १५,६३५,४९९.९३ प्राप्त गरेको देखिन्छ। आर्थिक वर्ष २०७६/७७ मा ९६,८९९,७९३.६० गत आ.व को ६ करोड अल्ट्या सहित आन्तरिक आय भएको देखिन्छ भने आर्थिक वर्ष २०७५/७६ मा २,४४८,४९८.६३ आय प्राप्त भएको देखिन्छ। ३ आर्थिक वर्षको आन्तरिक आयको अवस्थालाई विश्लेषण गर्दा विगत २ आर्थिक वर्षमा भन्दा आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा आन्तरिक आयको अवस्था न्युन भएको देखिन्छ।

५.७ गाउँपालिकाका प्रमुख राजस्व स्रोतहरू

क) सम्पत्ति कर :

यथार्थ अवस्था : पालिकाको आर्थिक ऐन, २०७७ अनुसार सम्पत्ति कर कार्यान्वयनमा छ। पालिकाले मालपोत तथा भूमिकर र सो पश्चात सम्पत्ति कर सङ्कलन हुँदै आएको छ। विगत वर्षहरूको तुलनामा सम्पत्ति कर बढ्दो दरमा सङ्कलन हुन सकेको छ। पालिकामा उपलब्ध विवरण अनुसार मालपोत तथा भूमिकरको वक्यौता समेत सङ्कलन भएको छ।

सम्भाव्यता : गाउँपालिका क्षेत्रभित्र ४४०० घरधुरीहरू रहेको अनुमान गरिएको छ। सम्पत्ति करको प्रयोजनका लागि प्रति घरपरिवार १.५ जनासंग मात्रै घरजग्गाको स्वमित्व छ भन्ने अनुमानका आधारमा गाउँपालिका क्षेत्रभित्र करीव ६६०० करदाताहरू छन्। यस हिसावबाट गाउँपालिकाको सम्पत्ति कर निम्नानुसार सङ्कलन हुने देखिन्छ।

अनुमानित सम्पत्ति कर विवरण

करदाता संख्या/प्रतिशत		सम्पत्तिको मूल्याङ्कन	करदर	अनुमानित राजस्व रु.
2,640	40	500,000	0.0001	132,000
1,320	20	1,000,000	0.0002	264,000
990	15	1,500,000	0.0003	445,500
660	10	2,000,000	0.0004	528,000
462	7	3,000,000	0.0005	693,000
198	3	4,000,000	0.0006	475,200

करदाता संख्या/प्रतिशत		सम्पत्तिको मूल्याङ्कन	करदर	अनुमानित राजस्व रु.
132	2	5,000,000	0.0007	462,000
99	2	7,500,000	0.0008	594,000
66	1	10,000,000	0.0009	594,000
33	1	15,000,000	0.001	495,000
6,600	100		कूल सम्भावना	4,682,700

एक घरपरिवार १.५ करदाताका आधारमा सम्पत्ति कर गणना गर्दा गाउँपालिकालाई रु. ४६ लाख ८२ हजार ७०० राजस्व सम्पत्ति करबाट आर्जन गर्न सकिने देखिन्छ ।

सुधारका पक्षहरू

सम्पत्ति कर कार्यान्वयनका सम्बन्धमा भोटेकोशी गाउँपालिकाले गर्नुपर्ने विषयहरू निम्नअनुसार रहेको देखिन्छ :

- ◆ सम्पत्ति कर कार्यान्वयनका लागि सम्पत्ति कर व्यवस्थापन कार्यविधि तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्नु पर्ने ।
- ◆ सम्पत्ति (घर र जग्गा) को मूल्यांकनको लागि वनाईको मूल्यांकन मापदण्ड र करदरमा समय सापेक्ष परिमार्जन वैज्ञानिक बनाउनु पर्ने
- ◆ जग्गाको मूल्यांकन प्रति रोपनीमा मूल्यांकन गर्नु पर्ने ।
- ◆ करदरलाई परिमार्जन गरी सहज र सरल बनाइनु पर्ने ।
- ◆ दायरा वृद्धिका लागि सम्पत्तिको स्वयम घोषणा अभियान संचलन गर्नु पर्ने ।
- ◆ पालिकामा अचल सम्पत्तिको खाता खोल्ने व्यवस्था गर्नु पर्ने ।
- ◆ सम्पत्तिको खरिदविक्री वा कारोवारलाई अद्यावधि गर्नु पर्ने ।

ख) भूमिकर (मालपोत)

यथार्थ अवस्था : पालिकाले सम्पत्ति कर तथा भूमिकर (मालपोत) लाई एकै कर मानी सङ्कलन गरेको छ ।

ग) घरजग्गा बहाल कर

यथार्थ अवस्था : पालिकाले प्रयोजनका आधारमा बहाल करलाई वर्गीकरण गरेको छैन । व्यापारिक प्रयोजन, संस्थाहरूको कार्यालय राख्ने प्रयोजन र आवसीय प्रयोजन गरी बहाललाई वर्गीकरण भएको भएको छैन । बहाल करदर दुई पक्ष बीच संझौता भएको रकमको १० प्रतिशत निर्धारण गरिएको छ ।

सम्भाव्यता : पालिकालाई बहाल कर भुक्तानी नगरी बहाल प्रयोजनमा वस्ने उद्योग व्यवसाय तथा कार्यालयहरूको संख्या यकिन नभएपनि उपरोक्त तथ्याङ्क भन्दा बढी नै रहेको अनुमान गर्न सकिन्छ । राष्ट्रिय आर्थिक सर्भेक्षण अनुसार निजी घर भन्दा बाहिर वसी व्यवसाय सञ्चालन गर्नेहरूको संख्या बढी देखाएको छ ।

सुधारका पक्षहरू

- ◆ घरजग्गा बहाल करको दर प्रगतिशील करको सिद्धान्तको आधारमा निर्धारण गर्ने ।
- ◆ घर जग्गा बहाल कर निर्धारणको लागि न्यूनतम बहाल मूल्यको दर निर्धारण गर्ने र बहाल मूल्यको दर बजार क्षेत्रमा व्यापारिक स्थानको महत्व र भवनको अवस्था तथा किसिमलाई पनि आधार लिने ।
- ◆ सम्पत्ति करको आधार र घरजग्गा बहाल करको आधार एउटै भएकोले दुवैको अभिलेखलाई एक आपसमा आवद्ध गर्ने

- ◆ बहाल करका संकलन प्रकृत्यामा स्पष्टता ल्याउन कार्यविधि तर्जुमा गर्ने ।
- ◆ घरधनिहरुलाई बहालकरको प्रावधान तथा तिर्ने विधि सम्बन्धि जानकारी गराई करको दायरामा ल्याउन अभियान चलाउने ।

घ) व्यवसाय कर

यथार्थ अवस्था : पालिकाले व्यवसाय दर्ता र नवीकरण शुल्क सङ्कलन गर्दै आएको छ । पालिका क्षेत्रभित्र करीव ३०१ वटा साना ठूला व्यवसायहरु सञ्चालनमा छन् । यस मध्ये पालिकामा व्यवसाय कर भुक्तान गर्नेहरुको संख्या यकिन छैन ।

सम्भाव्यता : पालिकामा व्यवसाय कर भुक्तानी भएको रकम हेर्दा न्यून संख्यामा मात्रै व्यवसाय कर भुक्तानी भएको देखिन्छ । पालिका क्षेत्रभित्र ३०१ व्यवसायहरु सञ्चालन भएको हुँदा यसको दायरा फराकिलो भएको अनुमान गर्न सकिन्छ ।

सुधारका पक्षहरु

पालिकाको व्यवसाय कर सङ्कलनमा सुधार ल्याउनका लागि निम्न कार्यहरु गर्न आवश्यक देखिन्छ :

- ◆ पालिका क्षेत्रमा व्यवसाय गर्नको लागि कार्यपालिकामा अनिवार्य दर्ता गर्नुपर्ने व्यवस्था गरी सबै व्यवसायीलाई सुचित गरी व्यवसायको स्वयम् घोषणा अभियान सञ्चालन गर्ने ।
- ◆ व्यवसायको लगत सङ्कलन गरी करको दायरामा नआएका व्यवसायहरुलाई दायरामा ल्याउने ।
- ◆ व्यवसायको वार्षिक कर संगै शुरुको वर्षमा दर्ता शुल्क निर्धारण गर्ने । व्यवसाय कर असुलीमा छुट तथा दण्ड जरिवानाको व्यवस्था गर्ने ।
- ◆ व्यवसाय कर सङ्कलन टोली गठन गरी वर्षमा १ पटक व्यवसाय दर्ता तथा कर सङ्कलन अभियान सञ्चालन गर्ने ।
- ◆ व्यवसाय दर्ता प्रकृया संगै बन्द भएका व्यवसायहरु नामसारी तथा खारेजी गर्ने व्यवस्था गरि कार्यान्वयन गर्ने ।
- ◆ सबैखाले पेशाकर्मीहरुलाई पनि व्यवसाय करको दायरामा ल्याउन अभियान सञ्चालन गर्ने ।

ङ) नक्सापास दस्तुर

यथार्थ अवस्था : पालिकाको अभिलेख अनुसार नक्सापास सामान्य अवस्थामा देखिन्छ र आर्थिक वर्ष २०७७/७८ का लागि न्यून राजस्व सङ्कलन भएको छ । नक्सापास गरी संरचना निर्माण गर्ने अभ्यास पालिकामा कमै रहेको अनुमान गर्न सकिन्छ ।

सम्भाव्यता : निर्माण कार्य बढ्दो क्रममा छ । भूकम्पीय दृष्टिवाट पनि जनमानसमा स्वचेतना अभिवृद्धि भएको छ र संरचनाहरुको निर्माण अघि नै नक्सापासलाई अनिवार्य गरिएमा राजस्व बढ्न सक्ने सम्भावना देखिन्छ ।

सुधारका पक्षहरु

नक्सापास प्रकृत्याले आयआर्जन मात्र नभई भवन निर्माण प्रकृत्यालाई नियमन समेत गर्ने भएकोले यसलाई प्रभावकारी बनाउने तर्फ पहल गर्न जरुरी देखिन्छ ।

- ◆ नयाँ घर बनाउनुअघि नक्सापास गराउनका लागि सूचनामूलक, जानकारीमूलक, सचेतनामूलक कार्यक्रमहरु व्यापक रुपमा सञ्चालन गर्ने ।
- ◆ नक्सापासको लागि मापदण्ड तथा कार्यविधिहरु अनुसार भवन निर्माण भए नभएको निरन्तर अनुगमन गर्ने ।
- ◆ घरको तल्ला, बनोट तथा किसिमका आधारमा दस्तुरको दर निर्धारण गरी समयानुकूल परिमार्जन गर्दै जाने ।

- ◆ नक्सापास नगरी घर निर्माण गर्दा हुनसक्ने क्षति तथा नक्सापास प्रावधानमा भएका दण्ड जरिवानाका व्यवस्थासमेत प्रचार प्रसार गर्ने ।

च) सेवा शुल्क तथा दस्तुर

यथार्थ अवस्था : सेवाग्राहीहरूबाट पालिकाले आवेदन शुल्क, प्रमाणित शुल्क, सिफारिस जस्ता सेवाहरू पालिका मुख्य कार्यालय एवं वडाहरूबाट सञ्चालन हुँदै आएको छ ।

सम्भवना : पालिका एवं वडा कार्यालयहरूमा आई सेवा सुविधाहरू उपयोग गर्ने सेवाग्राहीको संख्या बढ्दो छ र वाढ्ने पक्षसंग हुने गरेको विविध कारोवारका कारण पालिकाको सिफारिस, प्रमाणीकरणको आवश्यकता बढ्दो छ ।

सुधारका पक्षहरू

- ◆ विभिन्न किसिमका शुल्क तथा दस्तुरहरूको वर्गीकरण गरी दस्तुरका दरमा आवश्यक परिमार्जन गर्ने ।
- ◆ सिफारिस वा प्रमाणित प्रमाणपत्र चलानी गर्नु पूर्व दस्तुर संकलन गरेको एकीन गर्ने ।
- ◆ वडाबाट संकलित दस्तुरहरू शीर्षक सहितको विवरण तयार गर्ने ।

५.८ संस्थागत क्षमता

संस्थागत संरचना स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ अनुसार विभिन्न समितिहरू गठन भएका छन् र आवश्यकताका आधारमा उपसमितिहरू गठन भई संघीयताको अभ्यास भएको छ । पालिका जनशक्तिको हिसावले जनप्रतिनिधिहरू र कर्मचारीहरू आवद्ध छन् । प्रशासन, शिक्षा, लेखा, प्राविधिक, सूचना, रोजगार सेवा, स्वास्थ्य, कृषि तथा पशुविकास, सामाजिक विकास, राजस्व, योजना शाखा तथा उपशाखाहरू क्रियाशील छन् । राजस्व शाखामा एक जना कर्मचारीको व्यवस्था गरिएको छ भने राजस्व सङ्कलन वडा कार्यालयबाट भई वडा सचिवको समेत आवद्धता रहदै आएको छ । पालिकाका लागि यो ठूलो जनशक्ति हो । यसैगरी सूचना तथा सञ्चारका आधुनिक प्रविधिहरू पालिकामा उपलब्ध छ । लेखामा आर्थिक कारोवारको अभिलेखीकरणका लागि कम्प्युटर सफ्टवेयर जडान गरिएको छ । राजस्व सङ्कलन गर्ने सन्दर्भमा पालिका मुख्य कार्यालय र वडा कार्यालयहरू बीच सञ्जाल विकास गर्ने क्रममा छ ।

५.९ राजस्व सम्बन्धी प्रमुख सवालहरू

- ◆ करदाताहरूबाट कर सङ्कलन गर्न कठिन, कर तिर्न नमान्ने ।
- ◆ करको दायरा फराकिलो पारी करदाताहरूलाई दायरामा ल्याउन समस्या ।
- ◆ आन्तरिक राजस्व अभिवृद्धि गर्न कठिन ।
- ◆ शुल्क तथा दस्तुरहरूको राजस्व दरहरू न्यायोचित ढङ्गबाट निर्धारण गर्न समस्या ।
- ◆ राजस्व प्रशासनमा कर्मचारी लगायत क्षमता अभिवृद्धिमा कठिनाई ।

परिच्छेद - छ
राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा

६.१ कर राजस्व सुधार योजना तर्जुमा

कर राजस्व अन्तर्गत सम्पत्ति कर, भूमिकर, घर जग्गा बहाल कर, व्यवसाय कर, सवारी कर र जडीबुटी, कवाडी तथा जीवजन्तु कर रहेको छ । उपरोक्त करहरूको सुधारका लागि पालिकाको देहाय बमोजिम उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा कार्ययोजना तर्जुमा भएको छ ।

क) उद्देश्य :

स्थानीय तहको वित्तीय अधिकार क्षेत्रभित्रका करका श्रोतहरू पहिचान, दायरा विस्तार र नागरिकहरूलाई कर सञ्चालनमा आवद्ध गरी कर सङ्कलनमा प्रभावकारीता ल्याई सङ्कलित रकमलाई पूँजी वृद्धि क्षेत्रमा लगानी गर्दै कर राजस्वलाई पालिकाको दिगो, भरपर्दो र मुख्य आय श्रोतको रूपमा स्थापित गर्नु ।

ख) रणनीतिहरू

- १ कर राजस्वको प्रभावकारी परिचालनका लागि ऐन, नियम तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने ।
- २ कर भुक्तानीका लागि करदातालाई प्रोत्साहित गर्ने ।
- ३ राजस्व सम्बन्धी तथ्याङ्क अद्यावधिक गर्ने ।
- ४ कर संकलन प्रक्रियालाई सरल, सहज र पारदर्शी बनाउने ।
- ५ करको दररेट निर्धारणलाई व्यवहारिक, र समयसापेक्ष बनाउने ।
- ६ सङ्कलित राजस्वलाई पूँजी वृद्धि हुने क्षेत्रमा लगानी गर्ने ।

ग) कार्यनीतिहरू

रणनीति- १ अन्तर्गतको कर राजस्वको प्रभावकारी परिचालनका लागि ऐन कानून तर्जुमा अन्तर्गतको कार्यनीतिहरू

१. गाउँपालिकाको आर्थिक ऐनलाई व्यवहारिक र समयसापेक्ष बनाउन हरेक आर्थिक वर्ष अध्ययनका आधारमा गाउँपालिकाको आर्थिक ऐन संशोधन, परिमार्जन गरिनेछ ।
२. भूमिकर, सम्पत्तिकर, घरजग्गा बहाल कर, व्यवसाय कर, जडीबुटी कवाडी तथा जीवजन्तु कर सञ्चालनका लागि अलग अलग कार्यविधि तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ ।
३. गाउँपालिका भित्र नियमित रूपमा सञ्चालन हुने उद्योग, व्यापार व्यवसायको अनिवार्य दर्ता र इजाजत लिनुपर्ने पक्षलाई मापदण्ड बनाई कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ ।
४. ट्याक्टर (वाल्वा, ईटा, गिट्टी, माटो संकलनका लागि) लगायत स्थानीय साना सवारी साधन सञ्चालन गर्ने सम्बन्धी कार्यविधि तर्जुमा गरिनेछ ।

रणनीति २ को कर तिर्ने अभ्यासका लागि नागरिकलाई प्रोत्साहित गर्ने अन्तर्गतको कार्यनीतिहरू

१. कर शिक्षा, सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
२. आर्थिक वर्षको शुरुमा एकमुष्ट कर भुक्तानीमा करछुट दिइनेछ ।
३. करदाताहरूको स्तर निर्धारण गरी ठूला करदाताहरूलाई सार्वजनिक कार्यक्रम मार्फत सम्मान गरिनेछ ।
४. ठूला करदाताहरूलाई पालिकाको सिफारिस एवं प्रमाणीकरण दस्तुर एक निश्चित अवधिका लागि छुट दिइनेछ ।

५. कर नतिर्ने, निर्धारित अवधिभित्र कर तिर्ने ढिलाई गर्ने करदातालाई दण्ड सजाय गरिनेछ ।
६. वडा एवं समुदायस्तरमा कर शिक्षा जनचेतना प्रचार सामाग्रीहरु वितरण र कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।

रणनीति ३ को राजस्व सम्बन्धी तथ्याङ्क अभिलेखन र अद्यावधिक गर्ने अन्तर्गतको कार्यनीतिहरु

१. करदाता पहिचानका लागि घरधुरी सर्भेक्षण एवं तथ्याङ्क सङ्कलन गरिनेछ ।
२. भूमिकर, सम्पत्तिकर, घरजग्गा बहाल कर, व्यवसाय कर, सवारी साधन कर, जडीवुटी कवाडी एवं जीवजन्तु करका करदाताहरुको अभिलेख अलग अलग र विस्तृत विवरण तयार पार्ने र लगत नियमित अद्यावधिक गरिनेछ ।
३. घर नम्बरिङ्ग गर्दै करदाताहरुलाई करदाता परिचय पत्र वितरण गरिनेछ ।
४. पालिका भित्र सञ्चालनमा रहेका उद्योग, व्यापार व्यवसाय, घरजग्गा बहाल विवरण सङ्कलन गरी लगत अद्यावधिक गरिनेछ ।
५. पालिका भित्र नियमित सञ्चालित स्थानीय साना सवारी साधनलाई नम्बरिङ्ग गर्ने सोको अभिलेख राखिनेछ ।
६. राजस्व शाखामा तथ्याङ्कहरु कम्प्युटर प्रणाली आइसिटिको प्रयोगमा ल्याउने । यसका लागि इण्टरनेट सुविधा उपलब्ध गराइनेछ ।

रणनीति ४ को कर सङ्कलन प्रक्रियालाई सरल, सहज र पारदर्शिवनाउने अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

१. कार्यपालिका र वडा कार्यालय बीच कम्प्युटर संजाल स्थापित गरी वडा कार्यालयबाट कर सङ्कलन सेवा सुविधा प्रदान गरिनेछ ।
२. राजस्व सङ्कलनमा वैकिङ् प्रणाली अवलम्बन गरिनेछ ।
३. कर विवरण पेश लगायत राजस्व सम्बन्धी कार्य लागि अनलाइन सुविधा प्रदान गरिनेछ ।
४. सङ्कलित राजस्व विवरण कार्यपालिकाको वेबसाइट मार्फत सार्वजनीकरण गरिनेछ ।

रणनीति ५ को करको दररेट निर्धारणलाई व्यवहारिक, वैज्ञानिक र समयसापेक्ष वनाउने अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

१. राजस्व सङ्कलनमा प्रगतिशिल करदर प्रणाली लागु गरिनेछ ।
२. कर वृद्धिका लागि नयाँ क्षेत्रहरु पहिचान गर्ने र करको दररेटलाई सक्दो न्यून वनाउने र दायरा फराकिलो पारिनेछ ।
३. भूउपयोग, जग्गाको उपयोगता र मूल्यको आधारमा भूमि वर्गीकरण एवं रेखाङ्कन गर्ने र सोका आधारमा भूमिकर दर निर्धारण गरिनेछ ।
४. जग्गा तथा घरको भौगोलिक अवस्थिति, संरचनाको किसिमको आधारमा सम्पत्तिकर निर्धारण गरिनेछ ।
५. व्यवसायको प्रकृति, स्तर, व्यवसाय सञ्चालन क्षेत्र, कारोवारको आधारमा वर्गीकरण गरी सोको आधारमा करको दररेट निर्धारण गरिनेछ ।
६. जडीवुटी, कवाडी तथा जीवजन्तुको हाड सिङ् आदिको उपलब्धता, व्यवसायिक उपयोगिता, मूल्य श्रृङ्खला चक्र र बजार मूल्यका आधारमा करदर निर्धारण गरिनेछ ।
७. करको दररेट निर्धारणका लागि स्थानीय समाजसेवी, वुद्धिजीवी, राजनीतिक दल, सरोकारवाला, संघ संस्था तथा करदाताको राय सुझाव प्रतिक्रियाका आधारमा तय गरिनेछ ।

रणनीति ६ को सङ्कलित राजस्वलाई पूँजी वृद्धि हुने क्षेत्रमा लगानी गर्ने अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

१. सङ्कलित राजस्वलाई आय वृद्धि हुने क्षेत्र वारे अध्ययन, अनुसन्धानवाट पहिचान गर्ने र सो क्षेत्रमा लगानी गरिनेछ ।
२. निजी क्षेत्रसंगको सहकार्यमा व्यापारिक कम्प्लेक्स, सभाहल, हाटबजार, उद्यान पार्क, वसपार्क, प्राविधिक शिक्षालय, अस्पताल, सङ्कलन केन्द्र, गोदाम घर, पर्यटकीय स्थलमा अत्यावश्यक भौतिक पूर्वाधार, सार्वजनिक शौचालय निर्माणमा लगानी गरिनेछ ।
३. वडा कार्यालयहरु बहुउद्देश्यीय उपयोगका लागि निर्माण गरी सेवाग्राहीहरुका अत्यावश्यक सेवाहरु उपलब्ध गरिनेछ ।
४. कृषि र वन पैदावरका क्षेत्रमा उद्यमशिलता एवं व्यवसायिकता विकास गर्ने सम्बन्धी कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरी उद्योग व्यवसायहरुको स्थापनामा सहयोग गरिनेछ ।

कर राजस्व सुधार कार्ययोजना

क्र.सं.	सुधारका लागि गर्नुपर्ने कार्यहरु	समयावधि	जिम्मेवारी
क)	सम्पत्ति कर		
१	सम्पत्ति कर कार्यविधि तर्जुमा गर्ने	२०७८ कार्तिक मसान्त सम्म	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
२	सम्पत्ति करका लागि वर्गीकरण गर्दै करदर निर्धारण गर्ने	२०७८ मंसिर मसान्त सम्म	राजस्व परामर्श समिति, गाउँ सभा
३	सबै वडाबाट सम्पत्ति कर सङ्कलन गर्ने गरी आवश्यक भौतिक सुविधाको व्यवस्था गर्ने र कर संकलन गर्ने	२०७८ भदौ देखि	गाउँपालिका, वडा कार्यालयहरु
४	सम्पत्ति (जग्गा र भौतिक संचरना) को स्वयं घोषणा अभियान कार्यक्रम सञ्चालन	२०७८ मंसिर देखि	राजस्व उपशाखा र वडा कार्यालयहरु
ख)	भूमिकर (मालपोत)		
१	भूमिकर प्रयोजनका लागि भूमिको वर्गीकरण गर्ने, मूल्याङ्कन आधार निर्धारण गर्ने र न्यूनतम मूल्य निर्धारण गर्ने	२०७८ मंसिर देखि	राजस्व परामर्श समिति, कार्यपालिका, प्राविधिक शाखा
२	भूमिकर (मालपोत) सम्बन्धी कार्यविधि तर्जुमा गर्ने	२०७८ कार्तिक मसान्त सम्म	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
३	भूमिकर सम्बन्धी तथ्याङ्क अभिलेख अद्यावधिक गर्ने	२०७८ कार्तिक मसान्त सम्म	राजस्व उपशाखा, वडा कार्यालयहरु
ग)	घर जग्गा बहाल कर		
१	संस्थागत, व्यवसायिक वा व्यक्तिगत प्रयोजन का आधारमा घरजग्गा बहाललाई वर्गीकरण गर्ने, तथ्याङ्क सङ्कलन तथा अद्यावधिक गर्ने	२०७८ कार्तिक मसान्त सम्म	राजस्व उपशाखा वडा कार्यालयहरु
२	घरजग्गा बहाल सम्बन्धी कार्यविधि तर्जुमा गर्ने	२०७८ कार्तिक मसान्त सम्म	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
३	घरजग्गा बहाल वर्गीकरणका आधारमा करदर निर्धारण गर्ने	२०७८ कार्तिक मसान्त सम्म	राजस्व परामर्श समिति
घ)	व्यवसाय कर		
१	व्यवसाय अनिवार्य दर्ताका लागि सूचना	२०७८ साउन देखि	राजस्व उपशाखा, वडा

क्र.सं.	सुधारका लागि गर्नुपर्ने कार्यहरू	समयावधि	जिम्मेवारी
	प्रकाशन गर्ने र दर्ता अद्यावधिक गर्ने		कार्यालयहरू
२	दर्ता नभएका व्यवसायहरूको पहिचान गर्दै दर्ताका लागि प्रोत्साहन गर्ने	२०७८ असोज मसान्त सम्म	राजस्व उपशाखा र वडा कार्यालयहरू
३	व्यवसाय कर कार्यविधि तर्जुमा गर्ने	२०७८ कार्तिक मसान्त सम्म	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
४	व्यवसाय कर प्रयोजनका लागि व्यवसाय वर्गीकरण, करदर निर्धारण गर्ने	२०७८ मंसिर मसान्त सम्म	राजस्व परामर्श समिति, गाउँसभा
ड)	जडिवुटी, कवाडी, जीवजन्तु कर		
१	जडिवुटी, कवाडी र जीवजन्तु कर सङ्कलन हुने स्थान र परिमाण जानाकारीका लागि तथ्याङ्क संकलन गर्ने	२०७८ भाद्र मसान्त सम्म	राजस्व उपशाखा र वडा कार्यालयहरू
२	जडिवुटी, जीवजन्तु तथा कवाडी कर (सङ्कलन गर्न निजी क्षेत्रसंग सहकार्य गर्ने	२०७८ मंसिर देखि	राजस्व परामर्श समिति, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
३	जडिवुटी, जीवजन्तु तथा कवाडी सङ्कलन तथा निकासी सम्बन्धी कार्यविधि तर्जुमा गर्ने	२०७८ कार्तिक मसान्त सम्म	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
च)	विज्ञापन कर		
१	विज्ञापनका सामाग्री तथा प्रयोग भएका स्थानका सन्दर्भमा यथार्थ तथ्याङ्क सङ्कलन गर्ने	२०७८ भदौ मसान्त सम्म	राजस्व उपशाखा र वडा कार्यालयहरू
२	न्यूनतम सङ्कलन हुन सक्ने रकम यकिन गरी ठेक्का अंक निर्धारण गर्दै निजी क्षेत्रसंग सहकार्य गर्ने	२०७८ मंसिर देखि	राजस्व परामर्श समिति, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

६.२ गैरकर राजस्व सुधार योजना तर्जुमा

यस अन्तर्गत पालिकाबाट गरिने सिफारिस, प्रमाणीकरण, र संघ संस्थाहरूको दर्ता, इजाजत, अनुमति, नवीकरण, अचल सम्पत्तिको मूल्याङ्कन जस्ता सेवा सुविधाहरू उपलब्ध गराए वापतको शुल्क, दस्तुर एवं प्राकृतिक श्रोतको विक्रीहरू रहेका छन् । उपरोक्त गैरकरहरूको सुधारका लागि गाउँपालिकाले देहाय बमोजिम उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा कार्ययोजना तर्जुमा गरेको छ ।

क) उद्देश्य :

स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्रभित्रका गैरकर राजस्वका आधार क्षेत्रहरू पहिचान, विस्तार गरी नागरिकहरूलाई प्रभावकारी, गुणस्तरीय सेवा सुविधाहरू न्यूनतम शुल्क तथा दस्तुरमा उपलब्ध गराई गाउँपालिकाको आन्तरिक आयमा वृद्धि ल्याउनु ।

ख) रणनीति

१. गैरकर राजस्व परिचालनका लागि ऐन, नियम, कार्यविधि तर्जुमा गर्ने ।
२. गैरकर राजस्वका आधार क्षेत्रहरू पहिचान एवं विस्तार गर्ने ।
३. सेवा शुल्क, दस्तुर एवं महसुललाई समयसापेक्षा र नागरिकमैत्री बनाउने ।

ग) कार्यनीतिहरू

रणनीति १ को गैरकर राजस्व परिचालनका लागि ऐन, नियम, कार्यविधि तर्जुमा अन्तर्गतका कार्यनीतिहरू

१. प्राकृतिक श्रोतहरू ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा, माटो, काठ, दाउरा आदिको उपयोग सम्बन्धी निश्चित मापदण्ड निर्धारण गर्दै कार्यविधि तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ ।
२. स्थानीय व्यवसायिक तथा गैर सरकारी एवं सामुदायिक संघ संस्थाहरूको दर्ता, नवीकरण, अनुमति, इजाजत सम्बन्धी कार्यविधि तयार पारी कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ ।
३. सरकारी एवं ऐलानी जग्गा उपयोग सम्बन्धी कार्यविधि तर्जुमा गरिनेछ ।
४. स्थानीय पर्यटक क्षेत्र प्रवर्द्धन तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यविधि कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ ।
५. पालिका भवन निर्माण मापदण्ड सहित नियमावली तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ ।

रणनीति २ को गैरकर राजस्वका आधार क्षेत्रहरू पहिचान एवं विस्तार अन्तर्गतका कार्यनीतिहरू

१. राजस्वका आधार क्षेत्र पहिचान तथा विस्तारका लागि अध्ययन अनुसन्धान गरिनेछ ।
२. पालिका क्षेत्रभित्रको प्राकृतिक श्रोतहरू ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा संकलनका लागि प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण (आइ.इ.इ) गर्ने । सोका आधारमा ठेक्का प्रक्रियाद्वारा ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा संकलन एवं विक्री गर्दै नियमित रुपमा सो कार्यको अनुगमन गरिनेछ ।
३. स्थानीय व्यवसायिक, गैरसरकारी एवं सामुदायिक संघ संस्थाहरू सञ्चालन अघि अनिवार्य रुपमा अनुमति तथा इजाजत लिनुपर्ने व्यवस्थालाई कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ ।
४. स्थानीय पर्यटकीय क्षेत्रहरू पहिचान, अत्यावश्यक पूर्वाधार एवं सेवा सुविधाको व्यवस्था गरी आन्तरिक एवं बाह्य पर्यटकहरूको प्रवेशमा न्यूनतम शुल्क निर्धारण गरिनेछ ।
५. शहरीकरण संगसंगै निजीक्षेत्रसंगको सहकार्यमा फोहरमैला व्यवस्थित गर्न ठेक्का प्रक्रिया अवलम्बन गरिनेछ ।

रणनीति ३ को सेवा शुल्क, दस्तुर एवं महसुललाई समयसापेक्षा र नागरिकमैत्री बनाउने अन्तर्गतका कार्यनीतिहरू

१. सेवा सुविधाहरूको शुल्क, दस्तुर न्यूनतम निर्धारण गर्ने र परिमार्जन गरिनेछ ।
२. स्थानीय व्यवसायिक, गैर सरकारी तथा सामुदायिक संघ संस्थाका लागि दर्ता शुल्क, नवीकरण, अनुमति एवं इजाजत शुल्क, दस्तुर अलग अलग निर्धारण गरिनेछ ।
३. भौगोलिक अवस्थिति र आर्थिक सामाजिक रुपमा अति विपन्न तथा लक्षित वर्गका आधारमा सेवा शुल्क, दस्तुरहरूमा छूट व्यवस्था गरिनेछ ।
४. एकै प्रकृतिको कार्य नियमित रुपमा सेवा लिनुपर्ने करदाताहरूको पहिचान गरी आवश्यक नियम बनाई सेवा शुल्क तथा दस्तुरमा छूटको व्यवस्था गरिनेछ ।

गैरकर राजस्व सुधार कार्ययोजना

क.सं.	सुधारका लागि गर्नुपर्ने कार्यहरू	समयावधि	जिम्मेवारी
क)	प्राकृतिक श्रोत		
१	ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा एवम् माटोजन्य पदार्थको विक्रीका लागि निजी क्षेत्रसंग सहकार्य गर्ने	२०७८ मंसिर देखि	राजस्व परामर्श समिति, कार्यपालिका
२	सम्भाव्य स्थलहरूको प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण गर्ने र सो अनुशारको परिमाण एकिकन गर्ने	२०७८ कार्तिक मसान्त सम्म	प्राविधिक शाखा र प्रशासकीय अधिकृत

क्र.सं.	सुधारका लागि गर्नुपर्ने कार्यहरू	समयावधि	जिम्मेवारी
३	उत्खनन् तथा संकलन सम्बन्धी कार्ययोजना तयार गरी पालिकाबाट स्वीकृत गर्ने	२०७८ कार्तिक मसान्त सम्म	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
४	संकलन कार्यको नियमित रूपमा अनुगमन गरी अध्ययन प्रतिवेदनले सिफारिश गरेको मापदण्डभित्र मात्र रहेर उत्खनन्हुने कार्य सुनिश्चित गर्ने	२०७८ मंसिर देखि	राजस्व परामर्श समिति गाउँ कार्यपालिका
५	प्राकृतिक श्रोत उपयोग सम्बन्धी कार्यविधि तर्जुमा गर्ने	२०७८ कार्तिक मसान्त भित्र	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
ख)	नक्सापास दस्तुर		
१	पुराना घरको अभिलेखीकरण/अद्यावधिकरण तथा नयाँ घरको नक्सा पास अनिवार्य गर्ने सम्बन्धमा जनचेतनामूलक कार्यक्रम गर्ने । नक्सापास नगरि घर निर्माण गर्दा हुनसक्ने क्षति तथा अन्य जोखिम सम्बन्धमा जनचेतनामूलक कार्यक्रम संचालन गर्ने	२०७८ साउन देखि नियमित	प्राविधिक शाखा, वडा कार्यालयहरु र गाउँ कार्यपालिका
२	नक्सापासको लागि मापदण्ड तथा कार्यविधिहरू अनुसार भवन निर्माण भए नभएको निरन्तर अनुगमन गर्ने	२०७८ साउन देखि नियमित	राजस्व उपशाखा वडा कार्यालयहरु
३	घरको तल्ला, बनोट तथा किसिमका आधारमा दस्तुरको दर निर्धारण गरी समयानुकूल परिमार्जन गर्दै जाने	२०७८ साउन देखि नियमित	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, प्राविधिक शाखा र वडा कार्यालयहरु
ग)	सरकारी, पर्ति, ऐलानी जग्गा तथा सम्पत्ति बहाल बिटौरी		
१	सरकारी, पर्ति तथा ऐलानी जग्गा सम्पत्ति बहाल बिटौरी सम्बन्धी कार्यविधि तर्जुमा गर्ने	२०७८ कार्तिक मसान्त भित्र	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
२	सरकारी, पर्ति तथा ऐलानी जग्गा सम्पत्ति बहाल बिटौरी शुल्क सङ्कलनका लागि निजी क्षेत्रसंग सहकार्य गर्ने	२०७८ मंसिर देखि	राजस्व परामर्श समिति, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
घ)	सेवा शुल्क, दस्तुर तथा विविध आय		
१	व्यवसाय दर्ता तथा अनुमतिका लागी छुट्टै कार्यविधि तर्जुमा गर्ने	२०७८ साउन मसान्त सम्म	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
२	सिफारिस वा प्रमाणित प्रमाणपत्र चलानी गर्नुपुर्व दस्तुर संकलन गरेको एकीन गर्ने । वडाबाट संकलित दस्तुरहरू शीर्षक सहितको विवरण तयार गर्ने	२०७८ साउन देखि	वडा सचिव
३	विभिन्न किसिमका शुल्क तथा दस्तुरहरूको वर्गीकरण गरी दस्तुरका दरमा आवश्यक परिमार्जन गर्ने	२०७८ साउन मसान्त सम्म	राजस्व परामर्श समिति, गाउँसभा
ड)	दीर्घकालीन आय स्रोतको पहिचान तथा सम्भाव्यता		
१	पालिकालाई दीर्घकालीन आय हुन सक्ने	२०७८ साउन	गाउँ कार्यपालिका

क्र.सं.	सुधारका लागि गर्नुपर्ने कार्यहरू	समयावधि	जिम्मेवारी
	सम्भाव्य क्षेत्रहरूको पहिचान गर्ने - हाट बजार संचालन - उद्यमशिलता विकास - औद्योगिक ग्राम - ल्याण्ड फिल्ड साईट आदी	मसान्त सम्म	
२	पालिका क्षेत्रभित्र पर्यटकीय पूर्वाधार विकास सहित होमस्टे, रिसोर्ट सञ्चालनका लागि निजी क्षेत्रसंग सहकार्य गर्ने	२०७८ साउन देखि नियमित	राजस्व उपशाखा, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, गाउँ कार्यपालिका
३	व्यापारिक कम्प्लेक्स, सभाहल, हाटबजार, उद्यान पार्क, जलाशय, पोखरी, वसपार्क, प्राविधिक शिक्षालय, अस्पताल, फोहर संकलन केन्द्र, सार्वजनिक शौचालय जस्ता भौतिक पूर्वाधार विकासमा सार्वजनिक निजी साभेदारी मोडेलमा निर्माण, संचालन तथा हस्तान्तरण, लिज, सेवा करार, व्यवस्थापन करार जस्ता विधि पद्धति मार्फत राजस्व सुधार कार्यक्रम संचालन गर्ने	२०७८ साउन देखि नियमित	राजस्व उपशाखा, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, गाउँ कार्यपालिका

६.३ राजस्व प्रशासन सुधार योजना तर्जुमा

यस अन्तर्गत पालिकाको राजस्व नीति, कार्यक्रम, संगठनात्मक संरचना, प्रशासनिक संयन्त्र, जनशक्ति विकास तथा व्यवस्था एवं प्रविधिको प्रयोग जस्ता पक्षहरू रहेका छन् । उपरोक्त कार्यका लागि पालिकाले देहाय वमोजिम उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा कार्ययोजना तर्जुमा गरेको छ ।

क) उद्देश्य :

गाउँपालिकाको राजस्व प्रशासनलाई सक्षम, सवल, प्रभावकारी, पारदर्शी एवं प्रविधियुक्त बनाउनु ।

ख) रणनीति

१. पालिकाको राजस्व सम्बन्धी ३ वर्षे लक्ष्य सहित नीति कार्यक्रम तय गर्ने ।
२. राजस्व परिचालनका लागि राजस्व प्रशासन छरितो, प्रभावकारी र पारदर्शी बनाउने ।
३. राजस्व प्रशासनलाई प्रविधियुक्त बनाउने ।

ग) कार्यनीतिहरू

रणनीति १ को पालिकाको राजस्व सम्बन्धी ३ वर्षे लक्ष्य सहित नीति कार्यक्रम तयगर्ने अन्तर्गतका कार्यनीतिहरू

१. राजस्व सुधार एवं परिचालनका लागि गाउँपालिकाको राजस्व सम्बन्धी ३ वर्षे लक्ष्य सहित मध्यमकालीन नीति तथा कार्यक्रम तर्जुमा गरिनेछ ।
२. मध्यमकालीन नीतिका आधारमा वार्षिक कार्यक्रम तयार पारी कार्यान्वयनमा ल्याइने छ ।

रणनीति २ को राजस्व परिचालनका लागि राजस्व प्रशासन छरितो, प्रभावकारी र पारदर्शी अन्तर्गतका कार्यनीतिहरू

१. प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतलाई सिधै रिपोर्टिङ गर्ने गरी कार्यपालिका अन्तर्गत राजस्व शाखा स्थापना गरिनेछ । शाखामा अधिकृतस्तर, प्राविधिक कर्मचारी (आइटी) सहित आवश्यक कर्मचारी व्यवस्था गरिनेछ ।
२. वडा कार्यालयबाट राजस्व सङ्कलन गर्ने अलग्गै इकाई स्थापना गरी आवश्यक कर्मचारीको व्यवस्था मिलाइनेछ ।
३. स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ मा भएको व्यवस्था अनुसार राजस्व परामर्श समितिलाई क्रियाशील बनाइनेछ ।
४. नागरिकहरुको अचल सम्पत्ति मूल्याङ्कनका लागि प्राविधिकहरु समेत रहने गरी पालिकास्तरीय सम्पत्ति मूल्याङ्कन समिति गठन गरिनेछ ।
५. गाउँपालिकाका जनप्रतिनिधि र कर्मचारीहरुलाई क्षमता विकास तालिम सञ्चालन गरिनेछ ।
६. राजस्व प्रशासनका विधि प्रक्रिया, ऐन, नियम तथा कार्यविधि एवं नीति कार्यक्रम वारे जनप्रतिनिधि एवं करदाताहरुलाई अभिमुखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ ।
७. सम्भावित करदाता, स्थानीय समुदायलाई कर सम्बन्धी कर शिक्षा, सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
८. गाउँपालिकाको आय व्यय विवरण अद्यावधिक गर्दै वेबसाइटमा अपलोड गरिनेछ ।
९. भूमिकर, सम्पत्तिकर, व्यवसायकर लगायतका करहरु संकलनका लागि एकद्वार कर संकलन प्रणाली अवलम्बन गरिनेछ ।

रणनीति ३ को राजस्व प्रशासनलाई प्रविधियुक्त बनाउने अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

१. राजस्व शाखा एवं वडा कार्यालयमा समेत कम्प्युटर प्रणाली आईसिटि प्रयोगमा ल्याइनेछ ।
२. वडा कार्यालयहरु सहित कार्यपालिकामा तिब्रगतिको इण्टरनेट जडान गरिनेछ ।
३. राजस्व शाखा र वडा कार्यालय बीच कम्प्युटर सञ्जाल स्थापना गरी राजस्व सङ्कलनलाई व्यवस्थित पारिनेछ ।
४. वित्तीय संस्थाहरूसँग सहकार्य गरी बैकिङ प्रक्रिया मार्फत राजस्व सङ्कलन गर्ने र कम्प्युटर प्रिण्टेड विजक जारी गरिनेछ ।
५. राजस्व सम्बन्धी कार्यका लागि अनलाइन सेवा प्रदान गरिनेछ ।
६. मोबाइल एप्सको विकास गरी राजस्व सम्बन्धी जानकारी करदाताहरुलाई गराइने छ ।

राजस्व प्रशासन सुधार कार्ययोजना

क्र.सं.	सुधारका लागि गर्नुपर्ने कार्यहरू	समयावधि	जिम्मेवारी
क)	सांगठनिक स्वरूप तथा संस्थागत क्षमता		
१	राजस्व उपशाखामा राजस्व सम्बन्धी सम्पूर्ण दस्तावेज तथा तथ्यांकको अभिलेख राख्ने	नियमित	राजस्व उपशाखा
२	राजस्व उपशाखामा कर्मचारीको व्यवस्था गर्ने	२०७८ पौष मसान्त सम्म	गाउँ कार्यपालिका
३	राजस्व प्रशासनका कर्मचारी (वडा सचिव समेत)लाई क्षमता तालिम व्यवस्था गन	२०७८ असोज सम्म	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
४	राजस्व असुलीमा प्रयोगका लागि कम्प्युटर सफ्टवेयर जडान तथा आवश्यक परिमार्जन गर्ने	२०७८ भदौ मसान्त सम्म	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, राजस्व उपशाखा
५	वडा सचिवहरुको बैठक नियमित (कम्तिमा त्रैमासिक) राखी	त्रैमासिक	प्रमुख प्रशासकीय

क.सं.	सुधारका लागि गर्नुपर्ने कार्यहरू	समयावधि	जिम्मेवारी
	राजस्व असुलीको अवस्था, भोगेका समस्या तथा एकरूपता ल्याउन छलफल गर्ने		अधिकृत, राजस्व उपशाखा
ख)	कानूनी तथा नीतिगत व्यवस्था		
१	आर्थिक ऐन पुनरावलोकन गरी परिमार्जन गर्ने	२०७९ असार मसान्त सम्म	राजस्व परामर्श समिति गाउँसभा
२	राजस्व नीति सामर्थ्यमा आधारित तथा करदातामैत्री बनाउने	२०७९ असार	गाउँकार्यपालिका
ग)	समन्वय, अनुगमन र समीक्षा		
१	राजस्व संग सम्बन्धित सरोकारवालाहरु संग नियमित समन्वय तथा छलफल गर्ने	अर्ध वार्षिक	राजस्व उपशाखा
२	स्थानीय राजस्व परामर्श समितिको बैठक नियमित बसी राजस्व संकलन प्रगतिको समीक्षा गरी सुधारका कदम चाल्ने	त्रैमासिक	राजस्व उपशाखा
घ)	राजस्व सुधार कार्ययोजना कार्यान्वयन गर्ने		
१	यस कार्ययोजनामा उल्लेख भएका कृयाकलापहरुको कार्यान्वयन गर्ने । कृयाकलापहरु कार्यान्वयनको सुनिश्चितता गर्न आवश्यक बजेटको व्यवस्था गर्ने	२०७८ साउन देखि नियमित	राजस्व उपशाखा प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
२	आवधिक रुपमा अनुगमन तथा मुल्यांकन गर्ने । कृयाकलापहरुमा आवश्यक परिमार्जन गर्दै जान	२०७८ साउन देखि नियमित	राजस्व उपशाखा प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

परिच्छेद - सात त्रिवर्षीय राजस्व प्रक्षेपण

राजस्व प्रक्षेपण

यस शिर्षकमा राजस्व सुधार कार्ययोजनाको कार्यान्वयन पश्चात्को आगामी तीन वर्ष (आ.व. २०७८/७९ देखि २०८०/८१) को लागि राजस्व प्रक्षेपण गरिएको छ । यो आय अनुमान राजस्व सुधार योजनामा प्रस्ताव गरिएका क्रियाकलापहरूको आधारमा गरिएको हो । आय प्रक्षेपण गर्दा भविष्यमा आयका आधारको दायरा तथा दर बढ्न गई सोबाट हुनसक्ने योगदानलाई समेत मध्यनजर गरिएको छ । त्यसैगरी केही शिर्षकहरूको आय प्रक्षेपण गर्दा विगतको आय सङ्कलनको वृद्धिदरलाई आधार मानिएको छ । आय प्रक्षेपणका आधारहरूलाई शिर्षकगत रुपमा तल व्याख्या गरिएको छ ।

७.१ राजस्व प्रक्षेपणको आधार

राजस्व सुधार कार्ययोजनाको कार्यान्वयन पश्चात्को आगामी तीन वर्ष (आ.व. ०७८/७९ देखि ०८०/८१) को लागि राजस्व प्रक्षेपण गरिएको छ । यो आय अनुमान राजस्व सुधार योजनामा प्रस्ताव गरिएका क्रियाकलापहरूको आधारमा गरिएको हो । आय प्रक्षेपण गर्दा भविष्यमा आयका आधारको दायरा तथा दर बढ्न गई सोबाट हुन सक्ने योगदानलाई समेत मध्यनजर गरिएको छ । त्यसैगरी केही शिर्षकहरूको आय प्रक्षेपण गर्दा विगतको आय संकलनको वृद्धिदरलाई आधार मानिएको छ । आय प्रक्षेपणका आधारहरूलाई शिर्षकगत रुपमा तल व्याख्या गरिएको छ ।

राजस्व प्रक्षेपणका आधारहरू

क्र.सं.	राजस्व शिर्षक	प्रक्षेपणको आधार
क)	आन्तरिक आय तर्फ	
१	सम्पत्ति कर	घरधुरीको आधारमा सम्पत्ति माथि एकघर एक करदाताको आधारमा
२	भूमिकर (मालपोत)	हरेक आर्थिक वर्षमा ५ प्रतिशतका दरले वृद्धि हुने
३	व्यवसाय कर	आर्थिक वर्ष २०७८/७९ का लागि ३० प्रतिशत र सो पश्चात २० प्रतिशतका दरले हरेक वर्ष वृद्धि हुने
४	सिफारिस दस्तुर	आर्थिक वर्ष २०७८/७९ का लागि १० प्रतिशत र सो पश्चातका आर्थिक वर्षमा ५ प्रतिशतका दरले वृद्धि हुने
५	दर्ता नवीकरण दस्तुर	आर्थिक वर्ष २०७८/७९ मा रु.५०,००० संकलन हुन सक्ने र सो पश्चात ५ प्रतिशतका दरले वृद्धि हुने
६	अन्य दस्तुर	आर्थिक वर्ष २०७८/७९ मा रु. १०,००० संकलन हुन सक्ने र सो पश्चात १० प्रतिशतका दरले वृद्धि हुने
७	व्यक्तिगत घटना	आर्थिक वर्ष २०७८/७९ का लागि रु. १० हजार सो पश्चात १० प्रतिशतले वृद्धि हुने
८	ढुंगा, गिटी, बालुवा (दहत्तर बहत्तर)	हरेक वर्ष २० प्रतिशतका दरले वृद्धि हुने
९	बहाल विटौरी	आर्थिक वर्ष २०७८/७९ का लागि रु. ३५ हजार र सो पश्चात १० प्रतिशतका दरले वृद्धि हुने
१०	अन्य दस्तुर	आर्थिक वर्ष २०७८/७९ का लागि रु.५०,००० र सो पश्चात १० प्रतिशतका दरले वृद्धि हुने
११	अन्य आय	आर्थिक वर्ष २०७८/७९ का लागि रु. ७५,००० र सो पश्चात १० प्रतिशतका दरले वृद्धि हुने

क्र.सं.	राजस्व शिर्षक	प्रक्षेपणको आधार
१२	अन्य सेवा शुल्क विक्री	आर्थिक वर्ष २०७८/७९ मा रु १०,८५,००० संकलन हुने र सो पश्चात १० प्रतिशतका दरले वृद्धि हुने
ख	वाह्य श्रोत	
१	संघीय सरकारबाट प्राप्त वित्तीय समानीकरण, राजस्व बाँडफाँड, सशर्त, विशेष अनुदान र समपूरक अनुदान	हरेक वर्ष ५ प्रतिशतका दरले वृद्धि हुने अनुमान
२	प्रदेश सरकार : वित्तीय समानीकरण, राजस्व बाँडफाँड, सशर्त, विशेष अनुदान र समपूरक अनुदान	हरेक वर्ष ५ प्रतिशतका दरले वृद्धि हुने अनुमान
३	अन्य संस्थागत आन्तरिक अनुदान (सडक बोर्ड नेपाल, अन्य संघ संस्था आदी बाट प्राप्त हुने)	आर्थिक वर्ष २०७८/७९ मा एकमुष्ट ५० लाख अनुमान र त्यसपछिका आ.व.मा ५ प्रतिशतले बढ्दै जाने छ
४	अन्य व्यक्तिगत आन्तरिक अनुदान (योजनाहरुमा जन/लागत सहभागिता)	आगामी आ.व.मा एकमुष्ट ५ लाख अनुमान र त्यसपछिका आ.व.मा १० प्रतिशतले बढ्दै जाने

७.२ आगामी तीन आर्थिक वर्षको राजस्व प्रक्षेपण

भोटेकोशी गाउँपालिकाको आगामी तीन आर्थिक वर्षको आय प्रक्षेपण निम्नानुसार रहेको छ ।

क्र.सं.	आय शिर्षक	२०७७-७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१
१.१	कर राजस्व				
	मालपोत वा भूमिकर	५००,४१४.५०	५२५,४३५.२३	५५१,७०६.९९	५७९,२९२.३४
	सम्पत्ति कर		०.००	०.००	०.००
	व्यवसाय कर	२६३,३००	३४२,२९०.००	४४४,९७७.००	५७८,४७०.१०
	घरजग्गा बहाल कर	१,२२३,६८८	१,३४६,०५६.८०	१,४८०,६६२.४८	१,६२८,७२८.७३
१.२	गैरकर राजस्व		०.००	०.००	०.००
१.२.२	दस्तुर		०.००	०.००	०.००
	सिफारिस तथा बक्सौनी दस्तुर	१७५,५५२	१९३,१०७.२०	२१२,४१७.९२	२३३,६५९.७१
	दर्ता तथा नविकरण दस्तुर (सवै प्रकारको)		०.००	०.००	०.००
	अन्य दस्तुर		०.००	०.००	०.००
	व्यक्तिगत घटना दस्तुर		०.००	०.००	०.००
	वालुवा, ढुंगा, गिटि (हदत्तर वहततर)	५१२,३४१	६१४,८०९.२०	७३७,७७१.०४	८८५,३२५.२५
१.२.४	स्रोत परिचालन		०.००	०.००	०.००

क.सं.	आय शिर्षक	२०७७-७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१
	दण्ड जरिवाना		०.००	०.००	०.००
	वहाल विटौरी		०.००	०.००	०.००
	अन्य दस्तुर		०.००	०.००	०.००
१.२.३	विक्री		०.००	०.००	०.००
	कृषि तथा पशुजन्य वस्तुको व्यावसायिक कारोबार	१२४८५६.२५	१३७,३४१.८८	१५१,०७६.०६	१६६,१८३.६७
	अन्य सेवा शुल्क विक्री	१०८५३४७.३८	१,१९३,८८२.१२	१,३१३,२७०.३३	१,४४४,५९७.३६
१.२.६	अन्य आय	११७५००००	१२,९२५,०००.००	१४,२१७,५००.००	१५,६३९,२५०.००
	जम्मा : आन्तरिक आय	१५६३५४९९.१	१७२७७९२२.४	१९१०९३८१.८२	२११५५५०७.१६
	वाह्य श्रोत				
	संघ : वित्तीय समानीकरण	१०७,६००,०००	११३,१००,०००	११८,७५५,०००	१२४,६९२,७५०
	संघ : सशर्त	१४०४१७०००	१५५,६००,०००	१६३,३८०,०००	१७१,५४९,०००
	संघ : विशेष अनुदान	६१५५५५५	०	०	०
	संघ : समपूरक अनुदान	-	०	०	०
	प्रदेश: समानीकरण	९,९८५,०००	९,५४४,०००	१०,०२१,२००	१०,५२२,२६०
	सशर्त अनुदान	१५,९५९,०००	२०,५७३,०००	२१,६०१,६५०	२२,६८१,७३३
	प्रदेश : विशेष अनुदान	३,५००,०००	३,९००,०००	४,०९५,०००	४,२९९,७५०
	प्रदेश : समपूरक अनुदान	२०,०००,०००	१५,४४५,०००	१६,२१७,२५०	१७,०२८,११३
	संघ : राजस्व बाँडफाँड	११३४७७३२६.३	६९७२९०००	७३,२१५,४५०	७६,८७६,२२३
	प्रदेश : राजस्व बाँडफाँड	२८१४६६७२.८५	१९२०००००	२०,१६०,०००	२१,१६८,०००
	अन्य निकायहरुको संस्थागत अनुदान	-	५,०००,०००	५,२५०,०००	५,५१२,५००
	लागत सहभागिता	-	५००,०००	५२५,०००	५५१,२५०
	जम्मा वाह्य श्रोत	४४५,२४०,५५४	४१२,५९१,०००	४३३,२२०,५५०	४५४,८८१,५७८
	कूल : आन्तरिक र वाह्य	४६०,८७६,०५३	४२९,८६८,९२२	४३५,०५२,००९	४७६,०३७,०८५

नोट: आर्थिक वर्ष २०७८/७९ को तुलनामा २०७७/७८ मा वाह्य स्रोत आम्दानी बढि हुनुको कारण संघ बाट क्रमशः रु ४९७००००० र ६४००००० प्राप्त भएको तर आम्दानी बाँडफाँड नभएको कारणले यि रकमहरु संघ को राजस्व बाँडफाँडमा जोडियो र त्यसैगरी प्रदेशको राजस्व बाँडफाँडमा पनि आर्थिक वर्ष ७६/७७ को बाँकी रकम ७७/७८ को प्रदेश राजस्व बाँडफाँडमा गाविएको कारणले गर्दा आर्थिक वर्ष ७७/७८ मा बढि देखिएको छ ।

परिच्छेद - आठ

कार्यान्वयन तथा अनुगमन र मूल्याङ्कन

८.१ कार्ययोजनाको कार्यान्वयन

सहभागितात्मक पद्धति अपनाई तर्जुमा गरिएको यस राजस्व सुधार कार्ययोजना कार्यान्वयनको लागि गाउँपालिकाले राजस्व सुधारसंग सम्बन्धित नीति, रणनीति, उद्देश्य अनुरूप माथि कार्ययोजना खण्डमा उल्लेख गरिएका कार्यक्रम तथा क्रियाकलापहरूको लागि आवश्यक खर्चलाई विनियोजन बजेटमा समावेश गरी कार्यान्वयन गर्न आवश्यक छ । कार्ययोजनामा उल्लेख भएका कार्यक्रम तथा क्रियाकलापहरू सम्पादन हुन नसकेमा त्यसले प्रक्षेपण गरिए बमोजिम आय सङ्कलनमा प्रभाव पार्न सक्दछ । यसका अतिरिक्त राजस्व सुधार कार्ययोजनाका निश्चित कार्य गर्न अन्य सहयोगी निकाय तथा परियोजनाहरूबाट पनि सहयोग लिन सकिन्छ ।

गाउँपालिकालाई प्राप्त राजस्व अधिकारहरू मध्ये कतिपय अधिकारहरू विगतको तुलनामा निकै फरक भएकाले राजस्व व्यवस्थापनलाई त्यस अनुरूप सुधार गर्नुपर्ने देखिन्छ । तसर्थ राजस्व सुधार कार्य योजनामा उल्लेख भएका क्रियाकलापहरूलाई पनि प्राथमिकीकरण गरी कार्यान्वयन गर्नु आवश्यक छ ।

८.२ कार्ययोजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनको व्यवस्था अनुसार गठन भएको राजस्व परामर्श समितिलाई राजस्वका स्रोत, दायरा तथा दरको विश्लेषण गरी अन्तरिक आम्दानीका स्रोतहरू अनुमान गर्ने र स्रोत अनुमान तथा बजेट सीमा निर्धारण समितिलाई आय अनुमान गर्ने कार्यमा यो राजस्व सुधार कार्ययोजनाले सहयोग गर्दछ । यो राजस्व सुधार कार्ययोजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको लागि निम्न चार तहको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन व्यवस्था सिफारिस गरिएको छ ।

(क) कार्यालय स्तरको अनुगमन

यो स्तरको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको लागि प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, राजस्व शाखा / उप शाखा तथा अन्य सम्बन्धित शाखाका प्रतिनिधिहरूलाई जिम्मेवार बनाउनु पर्दछ । स्थानीय सरकारले कम्तिमा महिनामा एक पटक बैठक बसी योजनाको कार्यान्वयनको अवस्था तथा असुली अवस्थाको अनुगमन गरी लक्ष हासिल गर्ने तर्फ आवश्यक कार्यगत निर्णयहरू गरी कार्यान्वयनमा ल्याउन आवश्यक छ ।

(ख) राजस्व परामर्श समितिबाट अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

राजस्व परामर्श समितिले चौमासिक रूपमा राजस्व सुधार योजनाको कार्यान्वयनको अवस्था, आय सङ्कलनको अवस्थाको नियमिति अनुगमन गरी कार्यपालिकालाई आवश्यक परामर्श प्रदान गर्ने कार्य यस अन्तर्गत पर्दछ । त्यसैगरी आगामी आर्थिक वर्षको लागि आयको अनुमान गर्ने कार्य पूर्व भएका गरेका कार्यको मूल्याङ्कन गरी स्रोत, दर तथा दायरामा सुधारको लागि कृयाकलाप सिफारिस गर्ने र त्यसको आधारमा आयको अनुमान गर्नु उपयुक्त हुन्छ । यसका अतिरिक्त आर्थिक वर्षको समाप्ती पश्चात राजस्व सुधार योजनाको समीक्षा गरिनु आवश्यक छ ।

(ग) कार्यपालिकाबाट अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

कार्यपालिकाको बैठकले राजस्व परामर्श समितिबाट प्रस्तुत गरेका सुझावहरूलाई छलफलमा ल्याई आवश्यक निर्णय गर्ने कार्य यस अन्तर्गत पर्दछ । छलफलको क्रममा राजस्व सुधार कार्ययोजना तथा आय असुली अवस्थाको समीक्षा गरी आवश्यकताको आधारमा नीतिगत तथा कार्यगत निर्णय लिनु आवश्यक छ ।

(घ) वाह्य अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

राजस्व सुधार कार्ययोजना कार्यान्वयनमा सहजीकरण गर्ने चाहने संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय, राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग, प्रदेश मन्त्रालय, दातृ निकायहरु आदिले अनुगमनको लागि सहयोग प्रदान गर्न सक्नेछन् । यस्तो अनुगमन प्रणालीको स्थापनाले स्थानीय सरकारको अनुगमन तथा प्रतिवेदन गर्ने क्षमतामा विकास हुनेछ । राजस्व प्रशासनसंग सम्बन्धित तथ्याङ्क बाहेक योजना कार्यान्वयन प्रकृयाको अनुगमन तथा करदाताहरुको भावना तथा बिचार सङ्कलन पनि अनुगमनको मुख्य विधि बनाउन सकिन्छ ।

अनुसूची

राजस्व सुधार कार्य योजना तयारीका लागि सूचना संकलन फाराम

पालिकाको नाम:

राजस्व शाखा प्रमुखको नाम:

नोट: सबै रकम रु हजारमा भरिदिनुहोला ।

१. पालिकालाई प्राप्त आन्तरिक राजस्व अधिकार र परिचालनको अवस्था:

आय शीर्षकहरू	सम्भावना (भएको/नभएको)	बैठकबाट दर निर्धारण (भएको/नभएको)	पालिकाबाट संकलन (भएको/नभएको)
क) कर राजस्व			
● सम्पत्तिमा आधारित कर –मालपोत वा भूमिकर			
● सम्पत्तिमा आधारित कर – सम्पत्तिकर			
● व्यवसाय कर			
● सवारी कर			
● घरजग्गा बहाल कर			
● विज्ञापन कर			
● मनोरञ्जन कर			
(ख) गैर कर राजस्व			
● सवारी पार्किङ्ग शुल्क			
● खानेपानी महशुल			
● विद्युत महसुल			
● बहाल विटौरी शुल्क			
● पर्यटन सेवा शुल्क			
● फोहरमैला व्यवस्थापन शुल्क			
● प्राकृतिक स्रोत: ढुङगा, गिट्टि, बालुवा, माटो, दहत्तर बहत्तर बिक्री			
● ढल निकास सेवा शुल्क			
● सार्वजनिक शौचालय सेवा शुल्क			
● हाटवजार सेवा शुल्क			
● पशु वधशाला सेवा शुल्क			
● सार्वजनिक संरचना मर्मत सम्भार शुल्क			
● सडक बत्ती सेवा शुल्क			
● अतिथि गृह सेवा शुल्क			
● अचल सम्पत्ति मूल्यांकन शुल्क			
● दर्ता तथा नविकरण दस्तुर			

आय शीर्षकहरू	सम्भावना (भएको/नभएको)	बैठकबाट दर निर्धारण (भएको/नभएको)	पालिकाबाट संकलन (भएको/नभएको)
● नक्सापास दस्तुर			
● सिफारिस तथा बक्सौनी दस्तुर			
● नाता प्रमाणित दस्तुर			
● अन्य प्रमाणित दस्तुर			
● लिलाम विक्री			
● सार्वजनिक निजी साभदारी			
● अन्य स्रोत परिचालन (नक्सा फाराम, फोटोकपी, प्रोफाईल, घरनम्बर आदि)			
● साँवा, व्याज, लाभांस र बोनस			
● भाडा तथा बहाल			
● मेसिन तथा औजार भाडा			
● सभागृह भाडा			
● ताल, पोखरी तथा जग्गा भाडा			

१.१ पालिकाले माथि उल्लेखित बाहेक कुनै थप आन्तरिक राजस्व उठाएको भएमा सो को विवरण :

क.

ख.

ग.

२. पालिकाले आन्तरिक आय उठाउन सक्ने तर हाल सम्म नउठाएका आय शीर्षकहरू तथा सो को परिचालन गर्ने उपाय

सम्भाव्य भए पनि हालसम्म नउठाएका आय शीर्षकहरू	लागु नहुनुको कारण	परिचालन गर्ने उपाय

३. राजस्व परिचालन सम्बन्धी नीतिगत व्यवस्था:

नीति निर्धारणका क्षेत्रहरू	हालको अवस्था	नीतिगत सुधारको लागि गर्नु पर्ला ?
संगठनात्मक व्यवस्था		
राजस्व शाखाको व्यवस्था संगठन संरचनामा छु छैन ?		
राजस्व शाखामा कुन तहका कति दरबन्दी छन् ?		
राजस्व शाखामा हालको पदपूर्तिको अवस्था कस्तो छ ?		
कर्मचारीको क्षमता विकासको लागि के गरिएको छ ?		

राजस्व प्रशासन शाखाले गर्ने काम तोकिएको छ ?		
कर्मचारीहरूलाई जिम्मेवारी स्पष्ट र लिखित रूपमा दिईएको छ, छैन ?		
कर्मचारीहरूलाई आवश्यक पर्ने स्थान, फर्निचर, यातायात साधन, कम्प्युटर मसलन्द आदिको व्यवस्था कस्तो छ ?		
राजस्व संकलन गर्न सफ्टवेयरको प्रयोग छ ?		
कुन कुन शीर्षकको राजस्व संकलन बढा बाट हुन्छ ?		
सूचना प्रविधिको प्रयोगको अवस्था कस्तो छ ?, एसएमएस, इमेल, टेलिफोन आदि)		
राजस्व प्रशासन संचालन अवस्था		
करदाता अभिलेख आवश्यक पर्ने स्रोतहरू (सम्पत्ति, व्यवसाय, विज्ञापन वहाल आदि) को करदाताहरूको अभिलेख व्यवस्था कस्तो छ ?		
पालिकाको स्वामित्वमा रहेका स्थायी सम्पत्तिहरूको विवरण छ, छैन स्थायी सम्पत्तिहरूको परिचालन कस्तो छ ?		
कर निर्धारणको लागि सम्पत्ति वा आय वा खर्च वा कारोबारको मूल्यांकन कतिको सहि रूपमा भएको छ ? मूल्यांकन अनुसार कर निर्धारण भएको छैन ?		
राजस्व चुहावट हुन सक्ने सम्भावनाहरू के के छन् ? र तिनको नियन्त्रणकोलागि कस्तो नीति लिईएको छ ?		
कानुनी व्यवस्थाको विखिलाप गरेमा दण्डको व्यवस्था कस्तो छ ?		
समयमा राजस्व तिर्नेलाई छुट र ढीलो बुझाएमा जरीवाना लाग्ने व्यवस्था सबै आयस्रोतहरूमा कसरी लागु गरिएको छ ?		
करदाताहरूलाई उनीहरूले तिर्नुपर्ने कर रकमबारे जानकारी गराउने व्यवस्था के छ र कतिको प्रभावकारी छ ?		
नगरपालिकाले निर्धारण गरेको कर तथा शुल्कमा चित्त नबुझेमा गुनासो दर्ता उजुरी गर्नेसक्ने व्यवस्था के कस्तो छ ?		
राजस्व शाखाको कार्य प्रकृया, चुहावट नियन्त्रणको प्रयास, लक्ष तथा असुल अवस्थाको अनुगमनको व्यवस्था के छ ?		
राजस्व बढाउन सार्वजनिक निजी साझेदारीमा के गरिएको छ, के गर्न सकिन्छ ?		
सूचना तथा समन्वय		
करदाताहरूलाई कर तथा शुल्क सम्बन्धी जानकारी दिन के कस्तो कार्य गरिएको छ ? (शिक्षा मूलक कार्यक्रम, प्रचार प्रसार, होर्डिङ बोर्ड, वेब साइट आदि)		
करको दर निर्धारण तथा समिक्षामा सरोकारवालाहरूको सहभागीता कस्तो छ ?		
राजस्व परामर्श समितिको प्रभावकारीता कस्तो छ ?		
राजस्व असुलीमा सरोकारवालाहरू कतिको सकारात्मक रूपमा सहभागी हुन्छन् ?		
राजस्व शाखालाई अन्य शाखा तथा निकायबाट प्राप्त सहयोग कस्तो छ ?		
आयका स्रोतहरूको अभिलेख व्यवस्था कस्तो छ ?		
गाउँपालिकाको आयको आय विवरण सार्वजनिक हुने गरेको छ, छैन ? छ भने कुन कुन समयमा ? कसरी हुन्छ ?		
आयको आलेप तथा मलेप हुने गरेको छ, छैन ? छ भने आएका बेरजुत कसरी संवोधन भएका छन् ?		

निष्कर्ष: पालिकाले राजस्व परिचालनको अवस्थामा सुधार ल्याउन पालिका आफैले के गर्न सक्छ ?

- क.
- ख.
- ग.
- घ.

निष्कर्ष:

सम्भाव्यता पहिचान पछि आय संकलनमा ठुलो खाडल (GAP) देखिएका आय शिर्षकहरु	खाडल ठुलो हुनुको कारण	समाधानका उपायहरु

४. पालिकाको आय विवरण

क्र.सं.	आय शिर्षक	यथार्थ आय (आ.ब.)				२०७८/७९ अनुमान
		२०७४/७५	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८	
१	आन्तरिक आय					
१.१	कर राजस्व					
	मालपोत वा भूमिकर					
	सम्पत्ति कर					
	व्यवसाय कर					
	सवारी कर					
	घरजग्गा बहाल कर					
	विज्ञापन कर					
	मनोरञ्जन कर					
१.२	गैरकर राजस्व					
१.२.१	सेवा शुल्क					
	सवारी पार्किङ्ग शुल्क					

क्र.सं.	आय शिर्षक	यथार्थ आय (आ.ब.)				२०७८/७९ अनुमान
		२०७४/७५	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८	
	खानेपानी महशुल					
	विद्युत महसुल					
	टेलिफोन महसुल					
	पर्यटन सेवा शुल्क					
	फोहरमैला व्यवस्थापन शुल्क					
	ढल निकास सेवा शुल्क					
	सार्वजनिक शौचालय सेवा शुल्क					
	हाटवजार सेवा शुल्क					
	पशुवधशाला सेवा शुल्क					
	सार्वजनिक संरचना मर्मत सम्भ शुल्क					
	सडक बत्ती सेवा शुल्क					
	अतिथी गृह सेवा शुल्क					
	अचल सम्पत्ति मूल्यांकन शुल्क					
१.२.२	दस्तुर					
	दर्ता तथा नविकरण दस्तुर					
	नक्सापास दस्तुर					
	सिफारिस तथा बक्सौनी दस्तुर					
	नाता प्रमाणित दस्तुर					
	अन्य प्रमाणित दस्तुर					
१.२.३	विक्री					
	प्राकृतिक स्रोत: ढुङगा, गिटि, बालुवा, माटो, दहत्तर बहत्तर विक्री					
	चालु सम्पत्ति लिलाम विक्री					
	स्थायी सम्पत्ति विक्री					
१.२.४	स्रोत परिचालन					
	सार्वजनिक निजी साभ्दारी					
	अन्य स्रोत परिचालन (नक्सा फाराम, फोटोकपी, प्रोफाईल, घरनम्बर आदि)					

क्र.सं.	आय शिर्षक	यथार्थ आय (आ.ब.)				२०७८/७९ अनुमान
		२०७४/७५	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८	
१.२.५	साँवा, ब्याज, लाभांश र वोनस					
१.२.६	अन्य आय					
	भाडा तथा वहाल					
	मेसिन तथा औजार भाडा					
	सभागृह भाडा					
	ताल, पोखरी तथा जग्गा भाडा					
	दण्ड जरिवाना					
	धरौटी फिर्ता					
	पेशकी फिर्ता					
२.	वाह्य स्रोत					
२.१	अनुदान					
२.१.१	नेपाल सरकारबाट अनुदान					
	शशर्त अनुदान					
	समानीकरण अनुदान					
	अन्य नगद अनुदान					
	समपुरक अनुदान					
	विशेष अनुदान					
	प्रदेश सरकारबाट अनुदान					
	शशर्त अनुदान					
	समानीकरण अनुदान					
	समपुरक अनुदान					
	विशेष अनुदान					
२.१.२	राजश्व बाँडफाँड					
	संघ					
	प्रदेश					
२.१.३	अन्य अनुदान					

५. सम्भाव्यताको लागि आधारभूत तथ्यांक (प्रोफाईल भएमा प्रोफाईल बाट नभएमा जानकारीसँग छलफल गरी गर्ने)

१. घरको विवरण

क्र.सं.	घरको वर्गीकरण	घर संख्या	बहालमा भएको संख्या
१	कच्चीघर (कच्ची जोडाई भई कच्ची छाना भएको)		
२	कच्ची जोडाई भई ढलाई वा टिनको छाना भएको : एक तले		
३	कच्ची जोडाई भई ढलाई वा टिनको छाना भएको : दुई तले		
४	कच्ची जोडाई भई ढलाई वा टिनको छाना भएको : दुई तले भन्दा माथी		
५	पिलर सिस्टम नभएको पक्कि घर : एक तले		
६	पिलर सिस्टम नभएको पक्कि घर : दुई तले		
७	पिलर सिस्टम नभएको पक्कि घर : तीन तले		
८	पिलर सिस्टम नभएको पक्कि घर : तीन तले भन्दा माथी		
९	पिलर सिस्टम भएको पक्कि घर : एक तले		
१०	पिलर सिस्टम भएको पक्कि घर : दुई तले		
११	पिलर सिस्टम भएको पक्कि घर : तीन तले		
१२	पिलर सिस्टम भएको पक्कि घर : तीन तले भन्दा माथी		
१३	व्यापारीक तथा औद्योगिक प्रयोजनका लागि निर्मित घर (नोट: व्यापारीक कम्पलेक्स, पार्टी प्यालेस, अस्पताल, कोल्ड स्टोर, निजी विद्यालय तथा क्यापस आदी)		
जम्मा			

२. जग्गाको विवरण

क्र.सं.	जग्गाको किसिम	क्षेत्रफल (विघा, कठ्ठा)	जम्मा
१	व्यापारिक, व्यवसायिक(कालो पत्रे सडकले छोएको)		
	व्यापारिक, व्यवसायिक(ग्राभेल सडकले छोएको)		
	व्यापारिक, व्यवसायिक(कच्ची सडकले छोएको)		
२	कृषि (नगदे बालि हुने सडकले छोएको))		
	कृषि (नगदे बालि हुने सडकले नछोएको))		
	कृषि (परम्परागत बालि हुने सडकले छोएको))		
	कृषि (परम्परागत बालि हुने सडकले नछोएको))		
३	माथि नपरेको (कमसल)		
जम्मा			

३. पालिकाको स्वामित्वमा रहेको जग्गा जमिन वा भौतिक निर्माण

क्र.सं.	स्थान वा भौतिक निर्माण विवरण	संख्या/क्षेत्रफल	परिचालनको अवस्था
१			
२			
३			

४. पालिकाको स्वामित्वमा रहेको सवारी साधनको विवरण

क्र.सं.	सवारी साधन	संख्या	कैफियत
१	बस,		
२	ट्रक,		
३	टिप्पर		
४	ट्याक्टर		

५	अन्य हेभी गाडी		
६			
७			
जम्मा			

५. पालिका । वडा क्षेत्रमा रहेका व्यापार व्यवसायको विवरण

क्र.सं.	व्यापार व्यवसायको विवरण	संख्या		कैफियत
		थोक	खुद्रा	
१	व्यापारिक वस्तु			
१.१	चुरोट, रक्सि, ज्वेलरी			
१.२	निर्माण सामाग्री, कम्प्युटर विधुत सामान, क्यामेरा, टेलिभिजन, रेडियो, कार्पेट, पेट्रोलियम पदार्थ			
१.३	खाद्य पदार्थ, कपडा पसल			
१.४	सवारी साधन			
२	विशेषज्ञ परामर्श तथा अन्य व्यावसायिक सेवा			
२.१	चिकित्सक, इन्जिनियर, कानुन व्यवसायी, लेखा परिक्षक, परामर्शदाता, बीमा एजेन्ट, सभेयर, अनुवादक, शेयर दलाल, सामान ढुवानीकर्ता तथा कम्पनी			
२.२	संस्थागत पेन्टर			
३	निर्माण व्यवसाय (प्रधान कार्यालय भएको)			
४	उत्पादनमूलक उद्योग			
५	उर्जामूलक उद्योग			
६	कृषि तथा वन जन्य उद्योग			
७	खनिज उद्योग			
८	पर्यटन उद्योग			
९	सेवा उद्योग			
१०	निर्माण उद्योग			
११	संचार सेवा			
११.१	निजी क्षेत्रको हुलाक, कुरियर, फोन, इमेल, इन्टरनेट			
११.२	छपाई तथा प्रकाशन			
१२	वित्तीय सेवा			
१२.१	बाणिज्य बैंक (नेपाल सरकारको पुर्ण स्वामित्व बाहेक)			
१२.२	वित्तीय कम्पनी (मुख्य कार्यालय भएको)			
१२.३	बीमा कम्पनी			
१२.४	वित्तीय कम्पनी (शाखा कार्यालय), मनि एक्सचेन्ज, शेयर कारोबार			
१२.५	सहकारी बैंक			
१३	स्वास्थ्य सेवा			
१३.१	गैरसरकारी अस्पताल, नर्सिङ होम			
१३.२	क्लिनिक तथा ल्याव			
१४	शिक्षा सेवा			
१४.१	निजी क्षेत्रका स्कूल, क्याम्पस, विश्वविद्यालय			
१४.२	तालीम तथा अनुसंधान केन्द्र			
१५	मर्मत सम्भार सेवा			
१६	अन्य सेवा			
१६.१	विज्ञापन, व्यूटी पालेर, सैलुन, फोटो स्टुडियो, पेन्टर, बिकेता (मासु, फूल विरुवा,			

	सिसा, प्लाईउड, भाँडाकुडाँ, खेलौना, गिफ्ट), पुल हाउस			
१६.२	वैदेशिक रोजगार			
१६.३	स्वदेशिक रोजगार			
१६.४	रियस स्टेट			
१६.५	पशु बधशाला			
१६.६	स्टिल काठ फर्निचर			
१६.७	केबुल नेटवर्किङ्ग			
१७	अन्य व्यवसाय			
१७.१	पार्क, पिकनिक स्पट			
१७.२	टुर अपरेटर			
१७.३	मथि उल्लेखति नभएको			
१७.४	मथि उल्लेखति नभएको			
१७.५	मथि उल्लेखति नभएको			

६ पालिका तथा वडाको स्वामित्वमा रहेको वा सार्वजनीक स्थानमा भएको पार्किङ्ग विवरण

क्र.सं.	पार्किङ्ग क्षेत्र, स्थान	सवारी साधन	सवारी पार्किङ्ग संख्या (दैनिक)			कैफियत
			अधिकतम	न्यूनतम	औसत	
		बस, ट्रक, ट्रेक्टर				
		मिनिबस				
		कार र टेम्पो				
		अन्य				

७. पालीका तथा वडाले उपलब्ध गराउने विभिन्न सेवा विवरण

क्र.सं.	सेवाहरु	उपलब्ध गराईएको स्थान वा क्षेत्र	हालको अवस्था (आय)
१	खानेपानी		
२	फोहरमैला व्यवस्थापन		
३	सडक बत्ती		
४	ढल निकास		
५	सार्वजनीक शौचालय		
६	हाट बजार		
७	पोखरी		
८	पशु बधशाला		
९	अन्य (जात्रा मेला)		
१०	अन्य		
जम्मा			

८. पालीका भित्र रहेका पार्क तथा सम्भावित पर्यटकीय स्थलहरुको विवरण

- १.
- २.
- ३.

स्थानीय सरकार
भोटेकोशी गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय

भोटेकोशी गाउँपालिकाको
प्रतिपक्षकट्टी, सिन्धुपाल्चोक
बागमती प्रदेश, नेपाल
२०७३

बागमती प्रदेश, नेपाल
फोन नं. : ०१-५४८००५२, ०१-५४८००३४
ईमेल : bo.te.ko.shi.municipality@gmail.com
वेबसाइट : www.bhotekoshimunicipality.gov.np

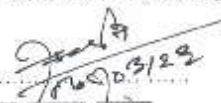
पत्र संख्या : ०७७/०७८
चलाना नं. : ०८६३

मिति : २०७८/०३/२३

श्री प्रदेश सुशासन केन्द्र,
बागमती प्रदेश,
जाबलाखेल, ललितपुर

विषय: जो जस संग सम्बन्धित छ।

प्रस्तुत विषयमा त्यस सुशासन केन्द्रको आर्थिक सहयोग र स्कोलर नेपाल प्रा.लि.को प्राविधिक सहयोगमा तयार भएको यस गाउँपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना प्रतिवेदन प्राप्त भएको जानकारी गराउँदै यो प्राप्त प्रतिवेदन पालिकालाई सुहाउँदो र सन्तोषजनक भएको ले यस पालिकाको राजस्व सुधार गर्न सहयोग पुग्ने विश्वास लिएका छौं, साथै यस प्रतिवेदनलाई यथासम्भव कार्यान्वयन गर्ने प्रतिवद्धता व्यक्त गर्दै सबैप्रति धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु।

भद्र बहादुर बस्नेत
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत